8-mavzu

Rossiya mustamlakachiligi davrida Turkistonda madaniyat va san’at

Reja

* **Rossiya bosqinining iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ma’naviy oqibatlari**
* **XIX asr oxiri- XX asr boshlarida O’rta Osiyo madaniyati va san’ati taraqqiyoti**
* **O’rta Osiyoda ma’rifatparvarlik g’oyalarining tarqalishi**

* «Biz Turkistonga madaniyat olib keldik deb o'ylaymiz. Bo'ysundirilgan osiyoliklarga tinchlik va osoyishtalik berdik deb o'zimizni ovutamiz. Ammo bularda bir oliy tuyg'u borki, bu millat va uning milliy iftixoridir...

Musulmonlar ahvolini tushunishimiz kerak. Siyosiy o'lim (milliy davlatni yo'qotib, siyosiy xaq-huquqdan ayirish) og'ir, milliy o'lim esa undan ham og'irroqdir. Bizning hukmronligimizda ular (turkistonliklar) xuddi shunday ahvolga tushdilar. Shunday milliy manfaatlar borki, ular xalq och yoki to'qligidan qat'iy nazar, bir kunmas bir kun o'zini namoyon etajak"

* Sharqshunos olim

N. N. Veselovskiy (1848-1918)

Buxoroning Qizil Armiya tomonidan bosib olinishi vaqtida Buxorodagi yong’in. Aeroplandan olingan surat

Sobiq Shahrisabz begi, general Jo’rabekning qadimiy sharq qo’lyozmalari kutubxonasi bo’lgan, akademik V.V. Bartold ushbu kutubxonadan ko’p bora foydalanganligi to’g’risida ma’lumotlar mavjud.

Nikolskiy qishlog'i

- Jadidchilik harakatining paydo bo'lib, rivojlanishida qrimlik Ismoilbek Gaspiralining (1851-1914) hissasi behad katta edi. U Qrimda XIX asrning 80-yillardayoq, Rossiya bosib olgan musulmon xalqlari orasida birinchi bo'lib jadidchilikka asos soldi. Uning rus va turkiy tillarda chop etilgan "Tarjimon" (1883-1914) gazetasi, "Rossiya musulmonligi" (1881), "Ovrupa madaniyatiga bir nazar muvozini " (1885) va boshqa asarlari hamda jadid maktabi uchun yozgan darslik va qo'llanmalari Turkistonga tez kirib keldi

Jadidlar harakati

I- davri:
XIX asrning 90 yillaridan 1917 yilgacha bo'lgan davr jadidchilikning shakllanishi va muntazam uyushgan harakat shakliga ega bo'lishi (XIX asrning 90-yillari – 1905 yil);
2) Jadidchilik harakatining nisbatan tez va qarshiliksiz rivojlanishi (1905-1909 yillar);
3) jadidchilikni podsho Rossiyasi tomonidan ozodlik, demokratik va inqilobiy harakatlarga qarshi kurashni kuchaytirgan davridagi rivojlantirish (1909-1916 yillar)

II- davri:
1917 yil fevralidan 1929 yilgacha bo'lgan davr 1917 yil fevral-oktyabr;
2) 1917 yil noyabr – 1924yil;
3) 1925-1929 yillar

Turkiston jadidlari

Adabiyot va san’at
Maorif sohasi
Jadidlar harakati yo’nalishlari
Matbuot va jurnalistika
Xayriya ishlari

Mahmudxo’ja Behbudiy
(1875-1919)

* O’zbek jadid dramaturgiyasi va teatriga ilk bor asos solgan Mahmudxo’ja Behbudiy bo’ldi. U nafaqat adib, balki jadidchilik harakatining Turkistondagi yetakchi namoyondasi, uning nazariy asoschilaridan biridir.

"Bilmoq kerakki, haq olinur, berilmaydur. Har bir millat va mamlakat xalqi o'zining huquqi, dini va siyosatini harakat, ittifoq ila boshqalardan oladi... Biz musulmonlar, xususan Turkiston musulmonlari istaymizki hech bir kishi bizning din va millatimizga zulm va tahdid qilmasun va bizni ham boshqalarga tahdid qilmoqqa fikr va niyatimiz yo'q. Zotan, dinimizda munga mone'dir"

Behbudiy. "Ulug' Turkiston" (1917.12.06) da e'lon qilingan "Bayoni haqiqat" maqolasidan

Munavvar qori Abdurashid o'g'li (1878-1931)

* Asarlari:"Adibi avval", "Adibi soniy", "Tajvid" (Qur'onni qiroat bilan o'qish usuliga oid qo'llanma), " Havoyiji diniya" (Shariat qonunlari to'plami), "Yer yuzi", " Usuli hisob", "Tarixi anbiyo", "Tarixi islom"

- “Hazrat Odam Atodan shu kungacha hech bir davlat va mamlakatda hurriyatning berilgani, qon va qurbonsiz berilganini tarixlarda ko’rilmaydur. Balki har zamon va har erda hurriyat berilmagan, qurbonlar barobarigina olingan”
- Munavvarqori Abdurashidxonov. “Najot” gazetasidagi 1917 yil 26 mart chop etilgan “Hurriyat olinur, berilmas!” sarlavhali maqolasidan

Abdurauf Fitrat (1886-1938)

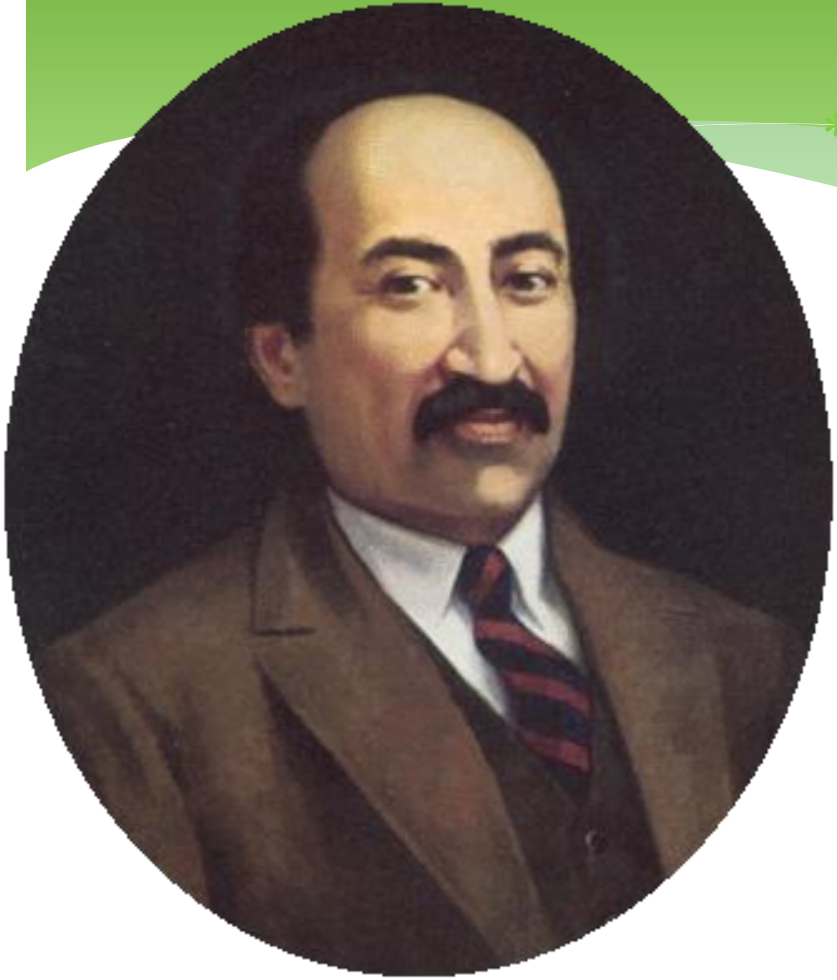

* Dramaturg, nosir, shoir, zabardast olim Abdurauf Fitratning butun bir faoliyati mahsuli o’nlab madaniyat namoyondalari mehnatidan ko’pdir. 1909 yilda uning “Munozara” (“Hindistonda bir farangi ila buxoroli mudarrisning bir necha masalar ham usuli jadidi xususida qilg’on munozarasi”) asari Istanbulda chop etildi, 1911 yilda “Sayha” she’riy to’plami, 1912 yilda “Sayyoh hindi” bosilib chiqdi. Fitratning qarashlari “Rahbari najot”, “Oila”, “Begijon”, “Mavludi sharif”, “Abo Muslim” kabi asarlarida aks etgan. Ayni paytda u yangi maktablar uchun darsliklar yozgan: “Muxtasar islom tarixi” (1915, Samarqand), “O’qu” (1917, Boku) .

Abdulla Avloniy (1878-1934)

- 1878 yilning 12 iyulida Toshkentda Mergancha mahallasida dunyoga keldi. 1904 yilda u Mirobodda usuli jadid maktabi ochadi, 1907 yilda o’z hovlisida “Shuhrat” gazetasini chiqara boshlaydi. Bu gazeta tsenzura ta’ziyqi bilan yopilgach, “Osiyo” gazetasini chiqargan. 1914-15 yillarda Ubaydulla Xo’jayev bilan “Sadoyi Turkiston” gazetasida hamkorlik qilgan. 1913 yilda “Turon” jamiyati maydonga keldi, uning qoshida teatr truppasini avloniy tuzgan.
- Asarlari: “Birinchi muallim”, “Ikkinchi muallim”, “Turkiy guliston yohud ahloq” , “Maktab gulistoni” singari darsliklari, “Adabiyot yoxud milliy she’rlar” to’plami

* «Tarbiya bizlar uchun yo hayot – yo najot, yo halokat – yo saodat, yo falokat masalasidir»

Abdulla Avloniy

Sadriddin Ayniy
(1878-1954)

Abdulla Qodiriy
(1894-1938)

An’anaviy maktabda ta’lim

Buxoro. Ko’kaldosh madrasasi.

Maktab hovlisi.

Turkiston general – gubernatorligi byudjetining faqat 1% maorifga ajratilgan bo'lib, u quyidagicha sarflangan

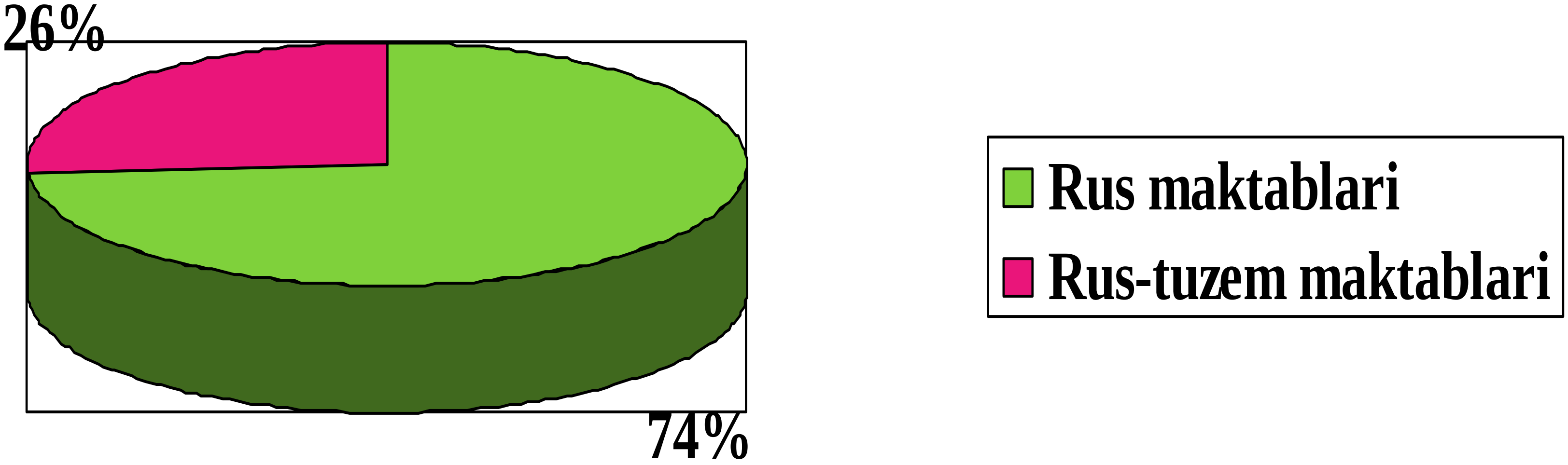

1917 yil 1 yanvarga kelib Turkistonda

- 9 ta erkaklar va 14 ta xotin - qizlar gimnaziyasi
- 2 ta tijorat bilim yurti va o'qituvchilar seminariyasi
- 19 ta shahar va 318 ta boshlang'ich bilim yurtlari ishlab turardi

Yangi usul maktabi o‘quvchilari (markazda Abduqodir Shakuriy).

1917 yil fevral inqilobi boshlariga kelib podsho hukumati tomonidan Turkistonda ro'yxatdan o'tkazilgan yangi usuldagi maktablar soni

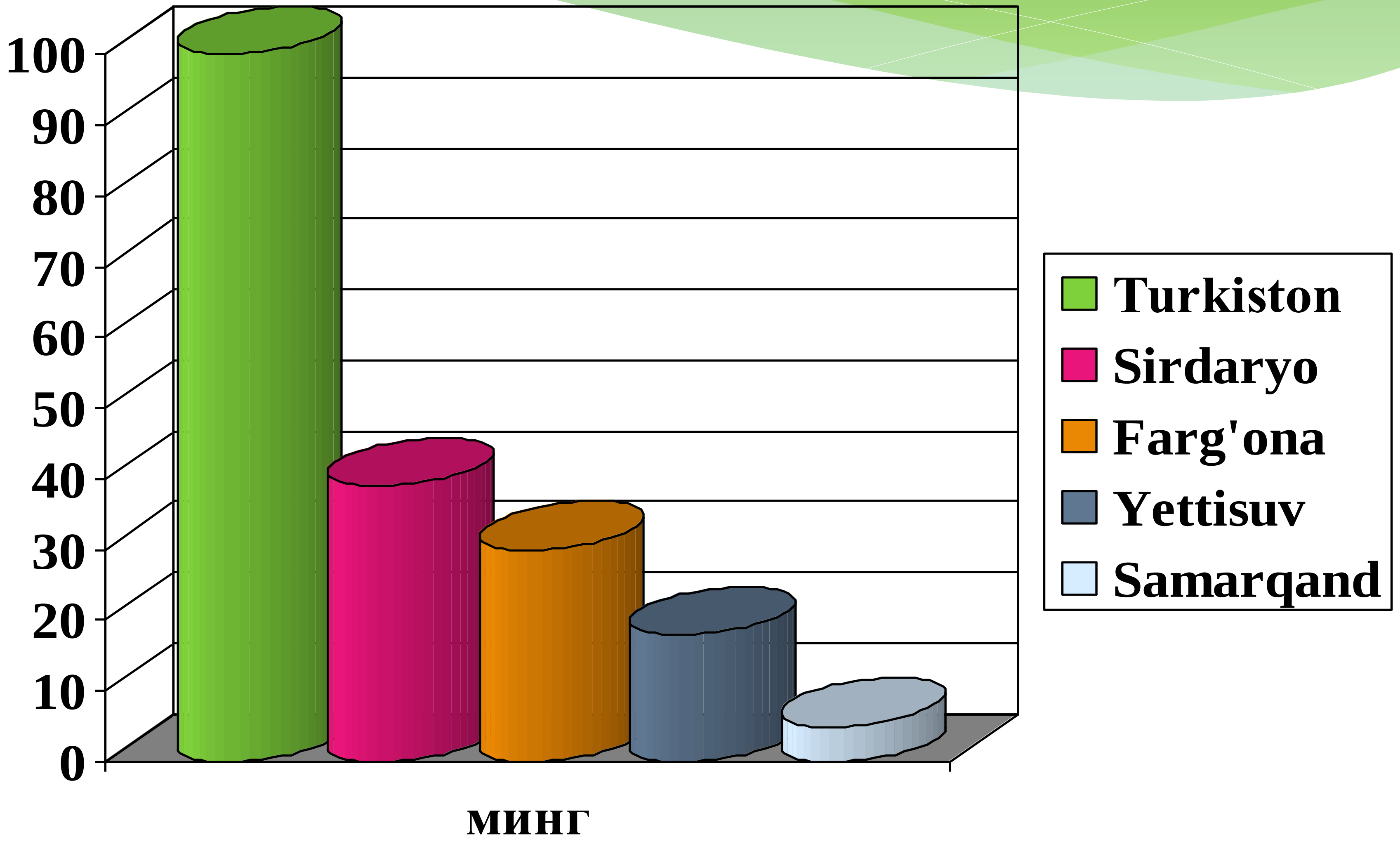

Jadidlar tashkil etgan xayriya jamg'armalari

Toshkent, 1909 yilda "Ko'mak"

Ta'sischilar - Munavvarqori

Abdurashidxonov,

Nizomqori Xasanov,Abdulla Avloniy,

Basharulla Asadullaxo'jayev

va Toshxo'ja Tuyoqboyevlar

Toshkentda 1913 yilda

«Dorilu ojizin»,

1911 yilda "Turon"

Buxoro, 1910 yilda "Tarbiyai atfol"

Ta'sischilar - Hoji Rafiy,

Mirza Abduvohid,

Hamidxo'ja Mehriy, Usmonxo'ja

va Muhammaddin maxdum

«Tarbiyayi atfol» jamiyati a’zolari.

Turkistonda matbuot taraqqiyoti

1905 – 1917 yillar oralig'ida Turkiston o'lkasida o'zbek tilida 22 gazeta va 8 jurnal nashr etilgan.

1906 yilda dunyo yuzini ko'rgan «Taraqqiy» (muharriri Ismoil Obidiy) ilk o'zbek gazetasi sifatida tarixga kirdi

Ismoil Obidiy "Taraqqiy" (1906), Munavvarqori Abdurashidxonov "Xurshid" (1906), A.Avloniy "Shuhrat" (1907), Saidkarim Saidazimboyev "Tujjor" (1907), Ahmadjon Bektemirov "Osiyo" (1908), Ubaydullaxo'ja Asadullaxo'jayev "Sadoi Turkiston" (1914-1915) gazetalarini chiqrishdi

Abdurahmon Sodiq o'g'li (Sayyox) "Al-Isloh" (1915) jurnalini chop etdi

Samarqandda M.Behbudiy "Samarqand" (1913) gazetasi va "Oyna" (1913-1915) jurnalini, Qo'qonda Obidjon Mahmudov "Sadoi Farg'ona" (1914) gazetalarini chiqardi.

1917 yil fevraldan oktyabrgacha Toshkentda M.Abdurashidxonov "Najot" (1917 y. mart), A. Battol "Sho'roi islom" (1917 y. may), A.Avloniy "Turon" (1917 y.), Ahmad Zaki Validiy va M.Abdurashidxonov "Kengash" (1917 yil, iyun), "Ulug' Turkiston" (1917 y.), Qo'qonda Bo'lat Soliyev "El bayrog'i" (1917 y. sentabr) gazetalarini, H.H. Niyoziy "Kengash", Ashurali Zohiriy "Yurt" (1917 yil, iyun) jurnallarini, Samarqandda esa Shohmuhammadzoda "Hurriyat" (1917 yil aprel) gazetalarini chop etdilar

Здание на Лабзаке, где начинал свою деятельность Театр ТУРОН. 60-е годы?

Члены труппы "Туран"

"Padarkush" afishasi. Xio'jand

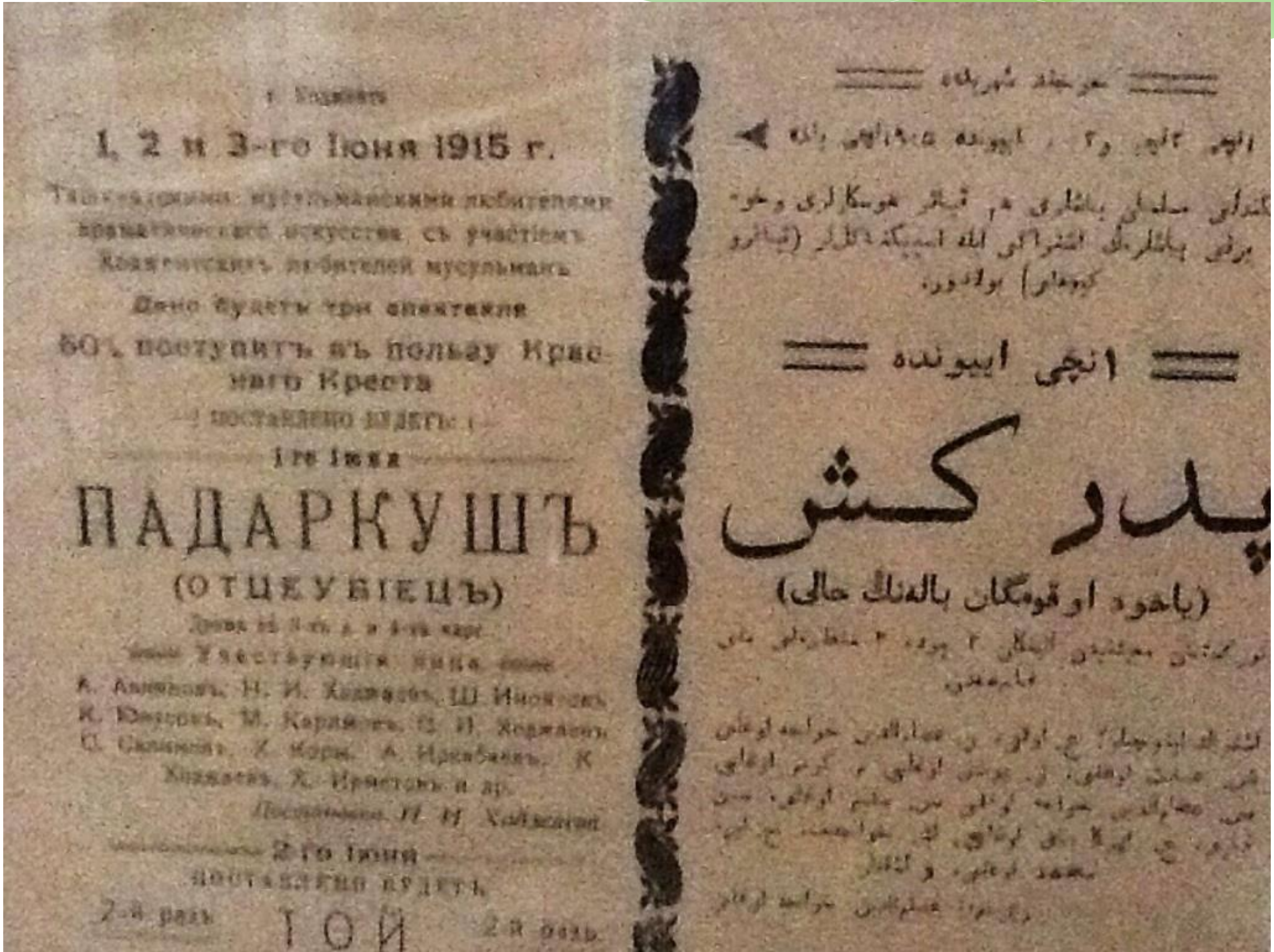

1, 2 и 3-го Іюня 1915 г.

Ташкентскими мусульманскими любителями драматическаго искусства, съ участіемъ Ходжентскихъ любителей мусульманъ

Дано будетъ три спектакля

60% поступитъ въ пользу Краснаго Креста

Поставлено будетъ:

1-го Іюня

ПАДАРКУШЪ

(ОТЦЕУБІЕЦЪ)

Участвующія лица

2-го Іюня

поставлено будетъ

2-й разъ ТОЙ 2-й разъ

انچی ایبونده

پدر کش

(یاخود اوقومگان بالەنك حالى)

Театр Колизей. Ташкент. Начало XX в.

Turkiston. Xo’ja Ahmad Yassaviy maqbarasining umumiy ko’rinishi. 1871—1872

Sitorai Moxi Xosa

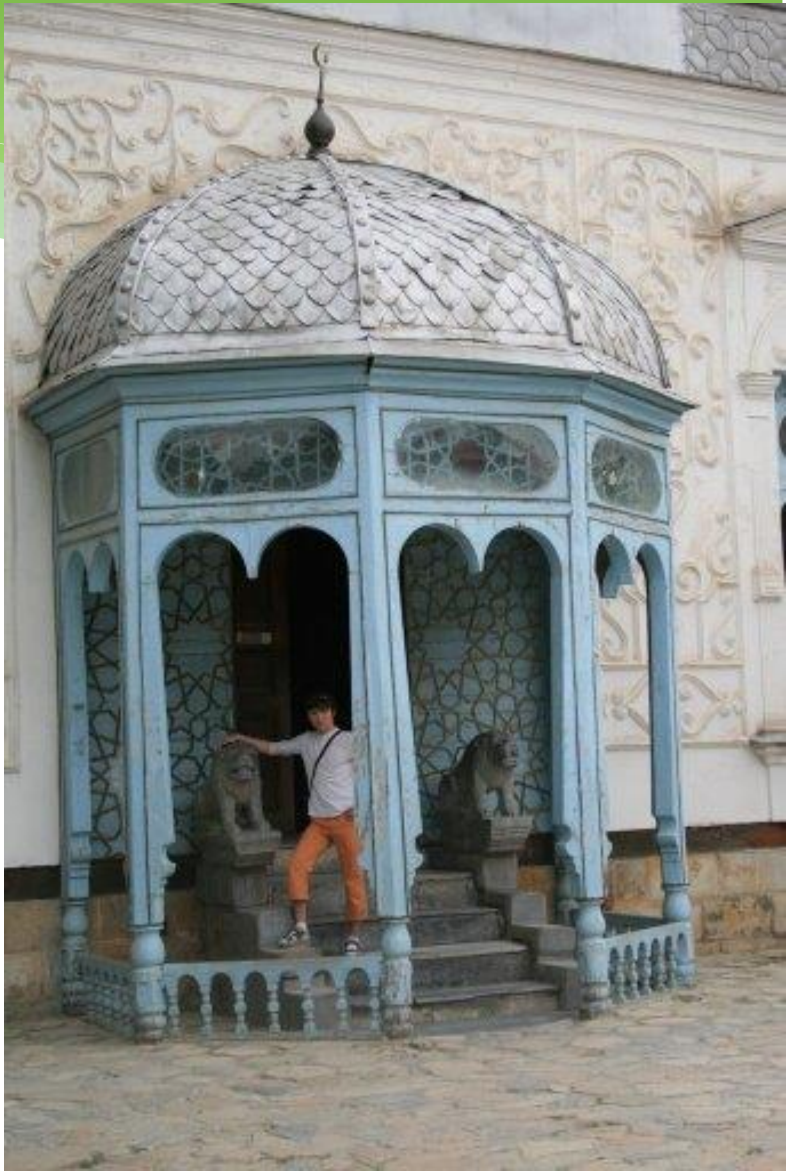

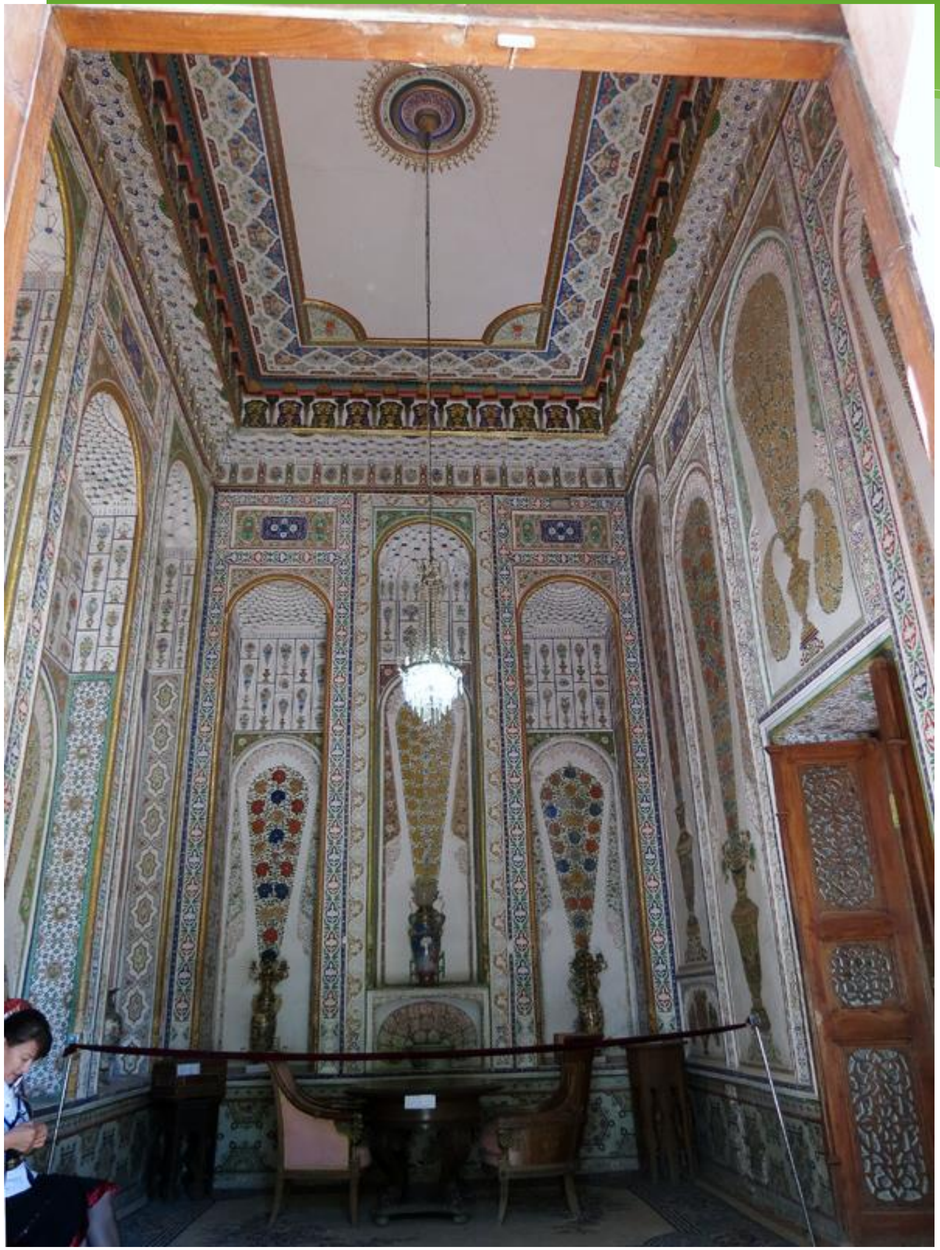
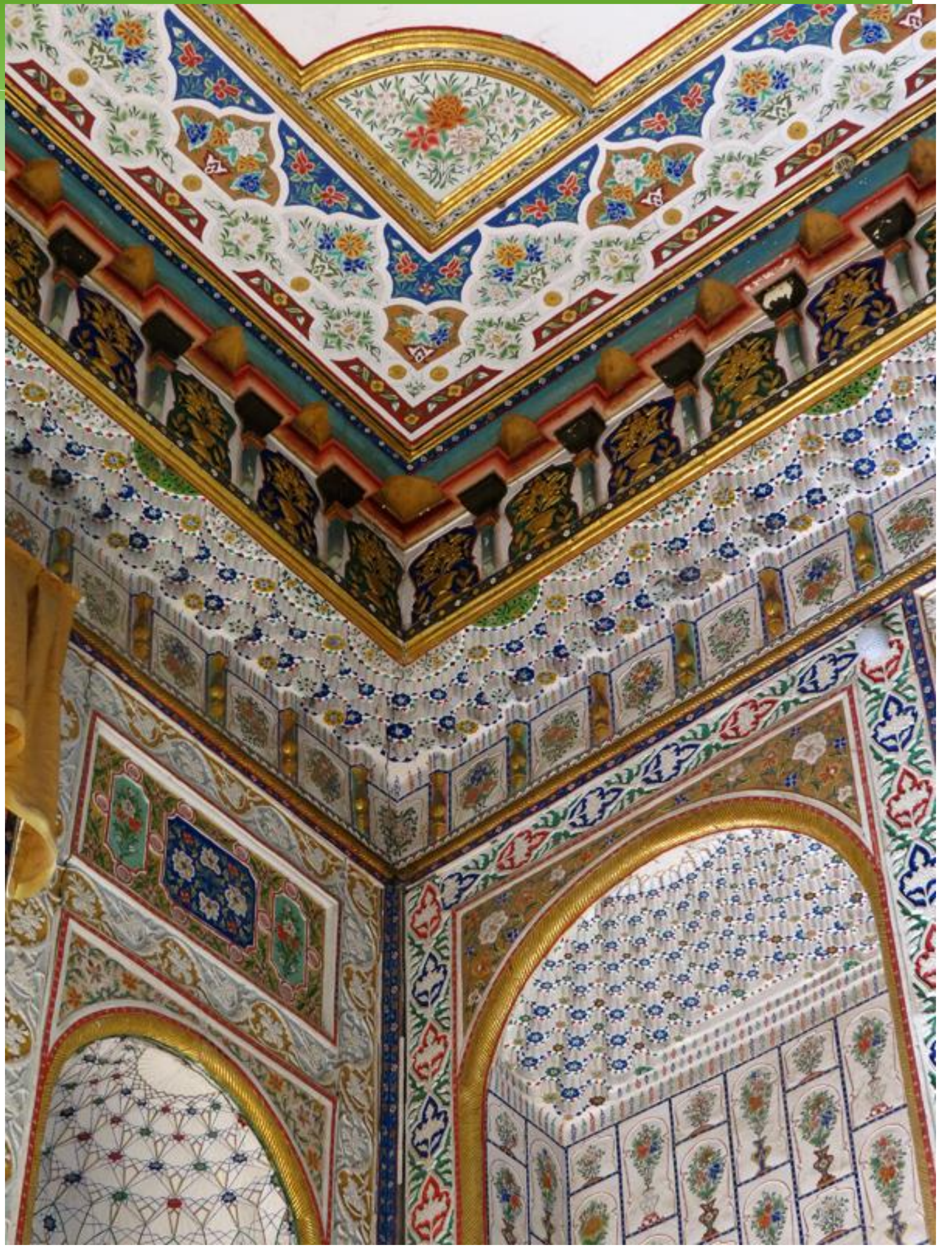

Sitorai Moxi Xosa. Oq zal.

Copyright © 2009
Trip.Uz - Uzbekistan Travel Portal

©mikeseryakov.livejournal.com

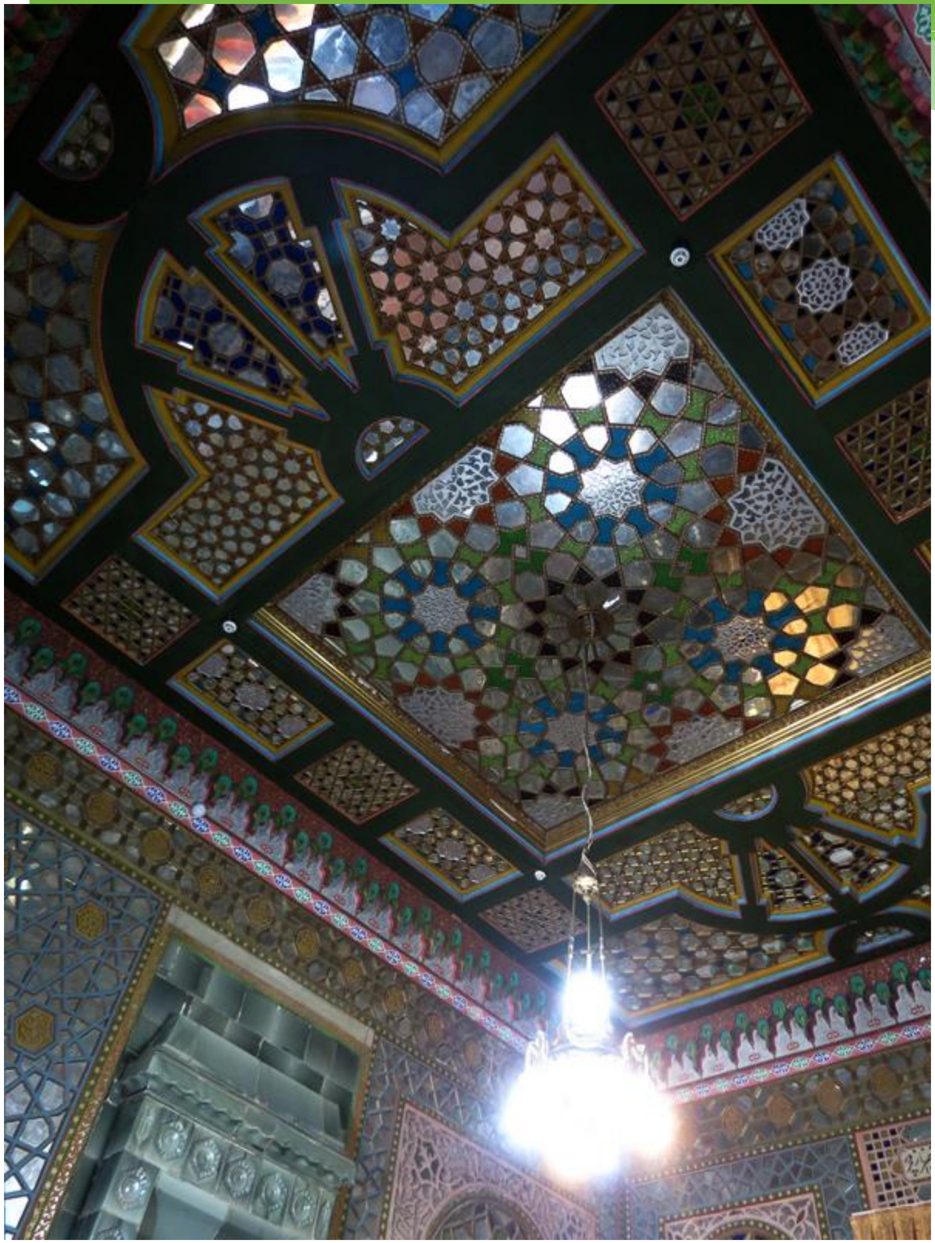
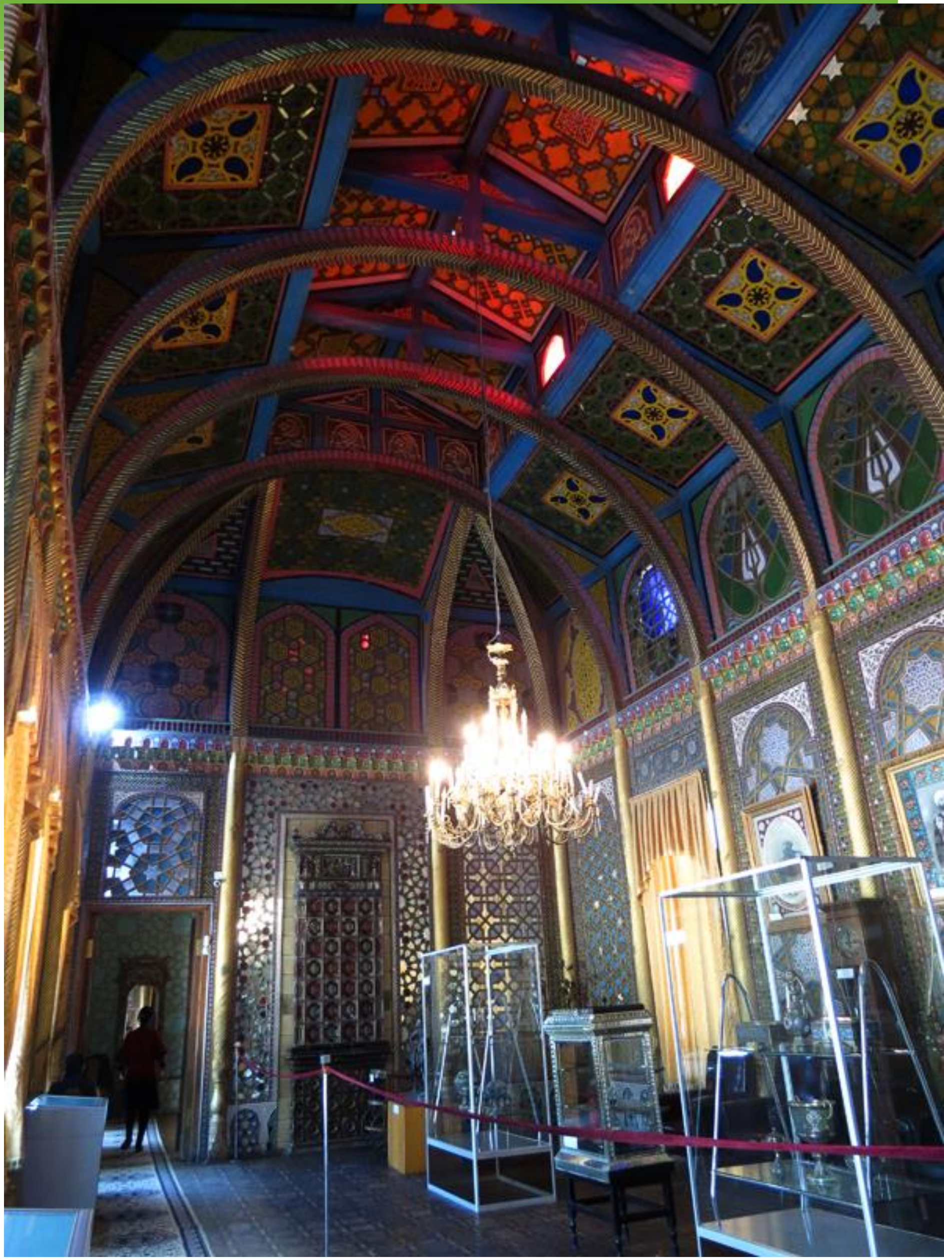

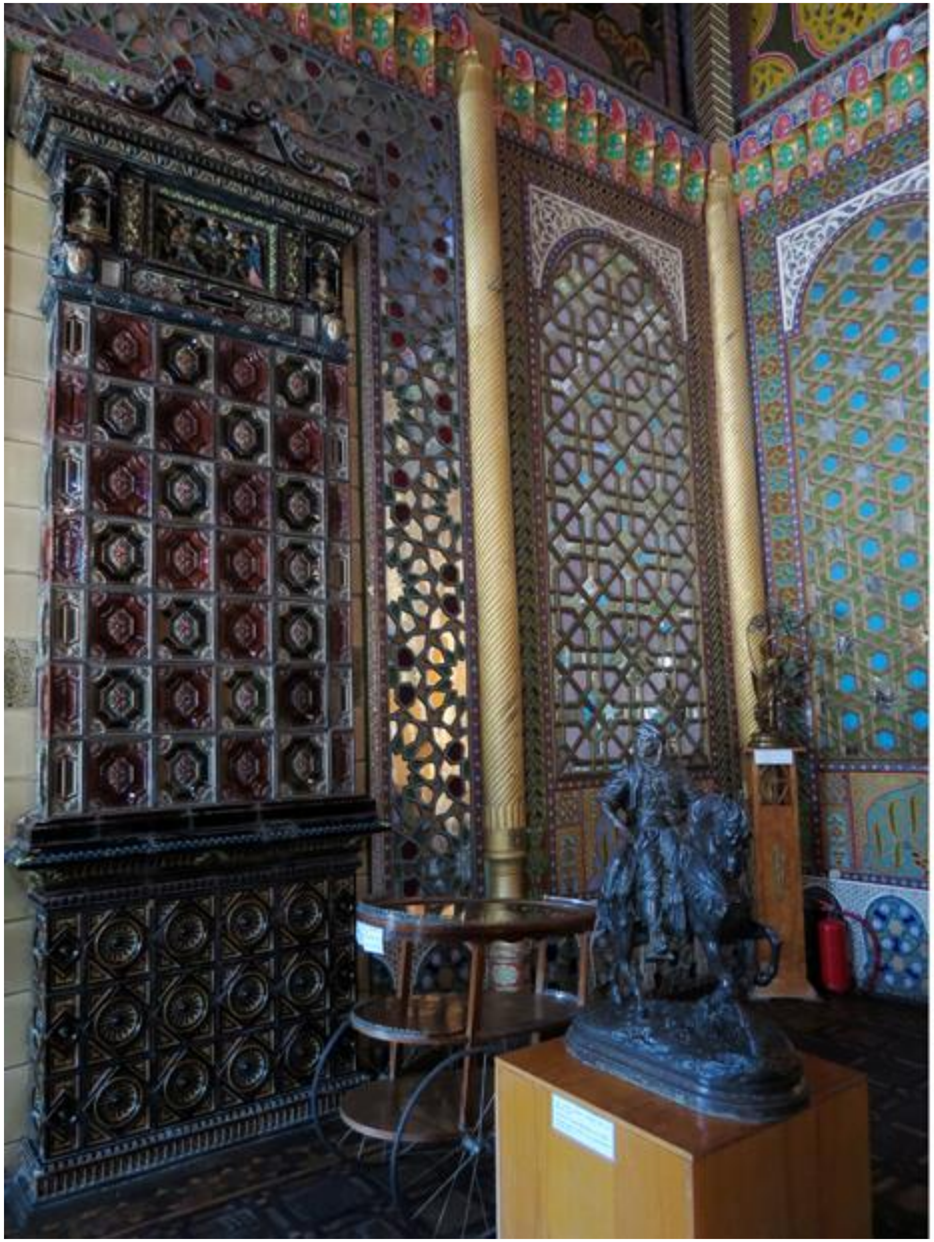
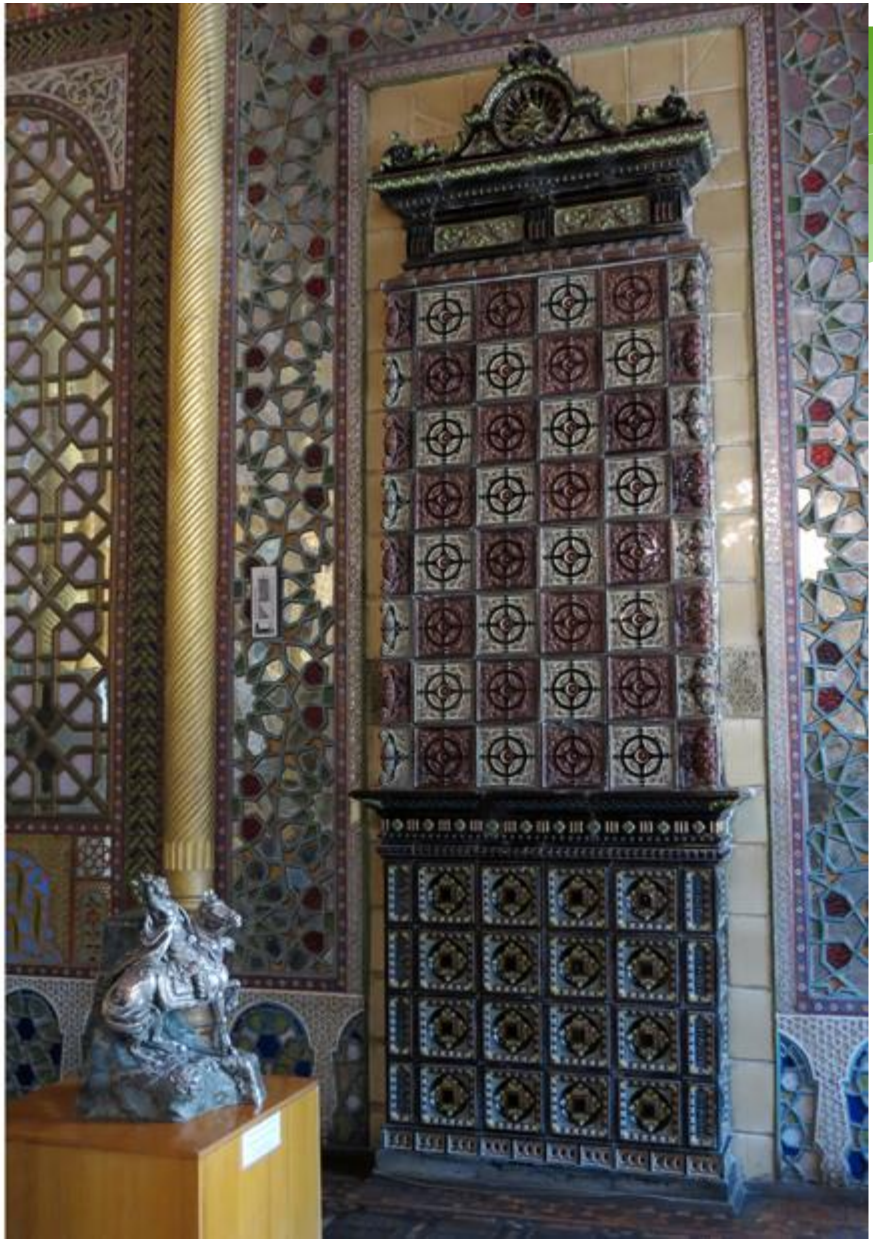

©mikeseryakov.livejournal.com

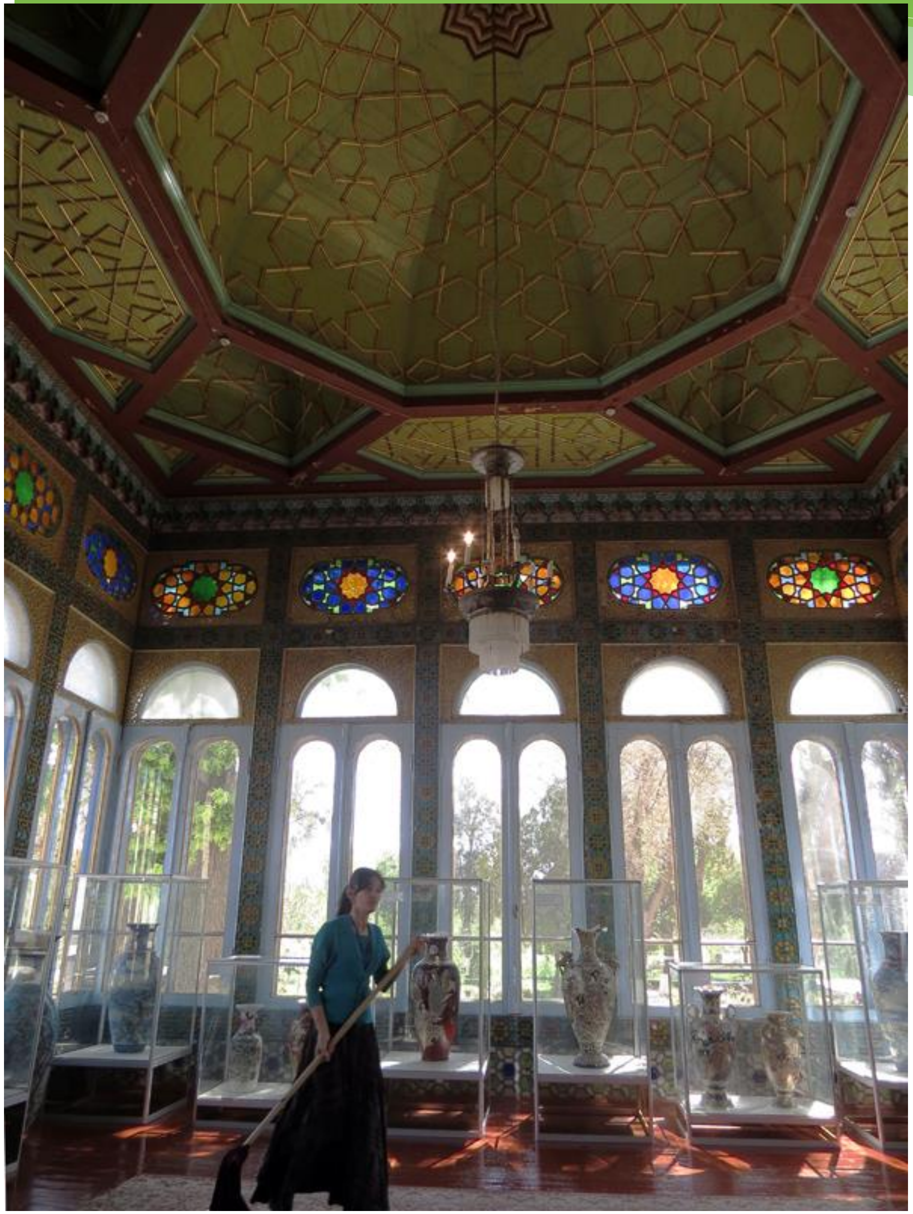

Sakkiz qirrali xona

©mikeseryakov.livejournal.com

Sitorai Moxi Xosa. Sher haykali. Turdiyev Abdurahim (Abdurahim toshtarosh) (1870-1938) tomonidan ishlangan

Kogondagi amir saroyi

Kogondagi amir saroyi

Kogondagi amir saroyi

«XO'JA NURIDDAN XOJI» MADRASASI. 1903. JIZZAX

Ilya Varlamov | zyalt.livejournal.com | 28-300.ru Photo Agency

Islomxo’ja minorasi

Qozikalon madrasasi

QOZI KALON
© Aleksey Bogomolov, www.capone-online.ru

MUSIQA TARIXI
MUZEYI
© Aleksey Bogomolov, www.capone-online.ru

Xusayn Muhammadboy madrasasi

Nurillaboy saroyi

Nurullaboy Saroyi

Turkiston general-gubernatorligida me’morchilik

Rossiya bosqinidan so’ng, XIX asrning 60-70-yillarida Turkistonning bir qator shaharlarida rus va boshqa kelgindi xalqlar joylashgan yangi shaharlar quriladi. Xususan, Toshkentda 1865-yildan boshlab, rus qo’shini dastlab O’rdada, so’ngra Tuproqqo’rg’onda joylashgan. 1866-67-yillarda harbiy topograf M.Kolesnikov O’rda va Tuproqqo’rg’on bilan Shivli arig’igacha yerlarni Yangi shaharga mo’ljallab rejalashtirdi. Yangi va eski Toshkent chegarasi anhordan o’tgan. XIX asrning 80-yillarida Yangi shahar janubga tomon siljiydi. Natijada shahar bog’i (1882), ofitserlar majlisxonasi, shahar markazida Spas-Preobrojenskiy sobori (1886) quriladi. Soborda ichida mahalliy ustalar tomonidan ganch o’ymakorligi ishlari amalga oshirilgan.

1899 va 1906-yilda Kaspiyorti va Orenburg temir yo’llari paydo bo‘lgach, sanoat korxonalari — paxta zavodlari, temir yo‘l ustaxonalari va boshqa yangi tipdagi imoratlar qurildi.

Toshkentning eski shahri. XX asr boshidagi surat

Anhor kanali - Eski va Yangi Toshkent chegarasi

Toshkent bozorlari. 1897

Ташкентъ. № 8.
Урдинская улица.

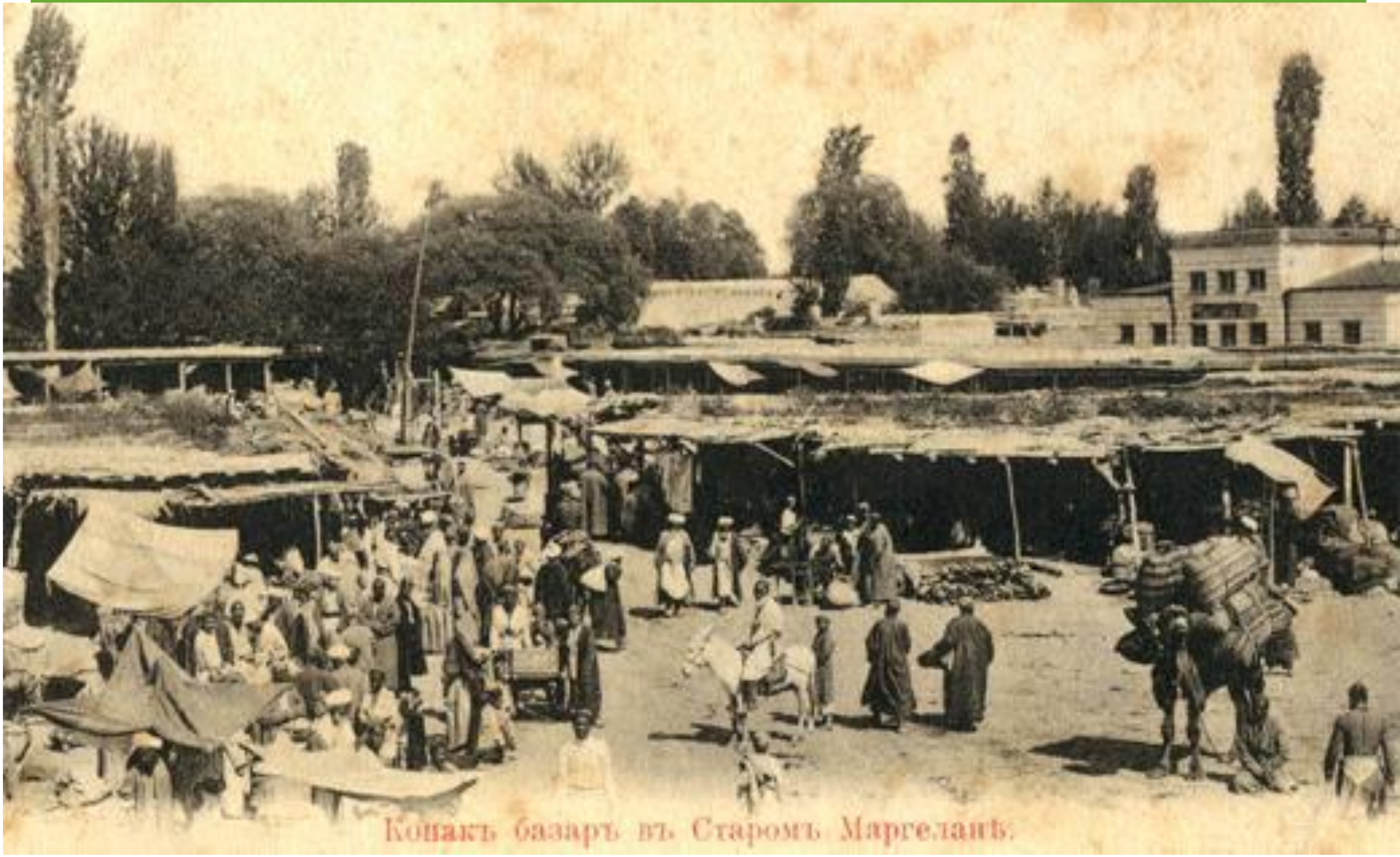
Конакъ базаръ въ Старомъ Маргеланѣ.

P.Nadar surati. Samarqand bozori

P.Gorskiy surati. Eski Samarqand

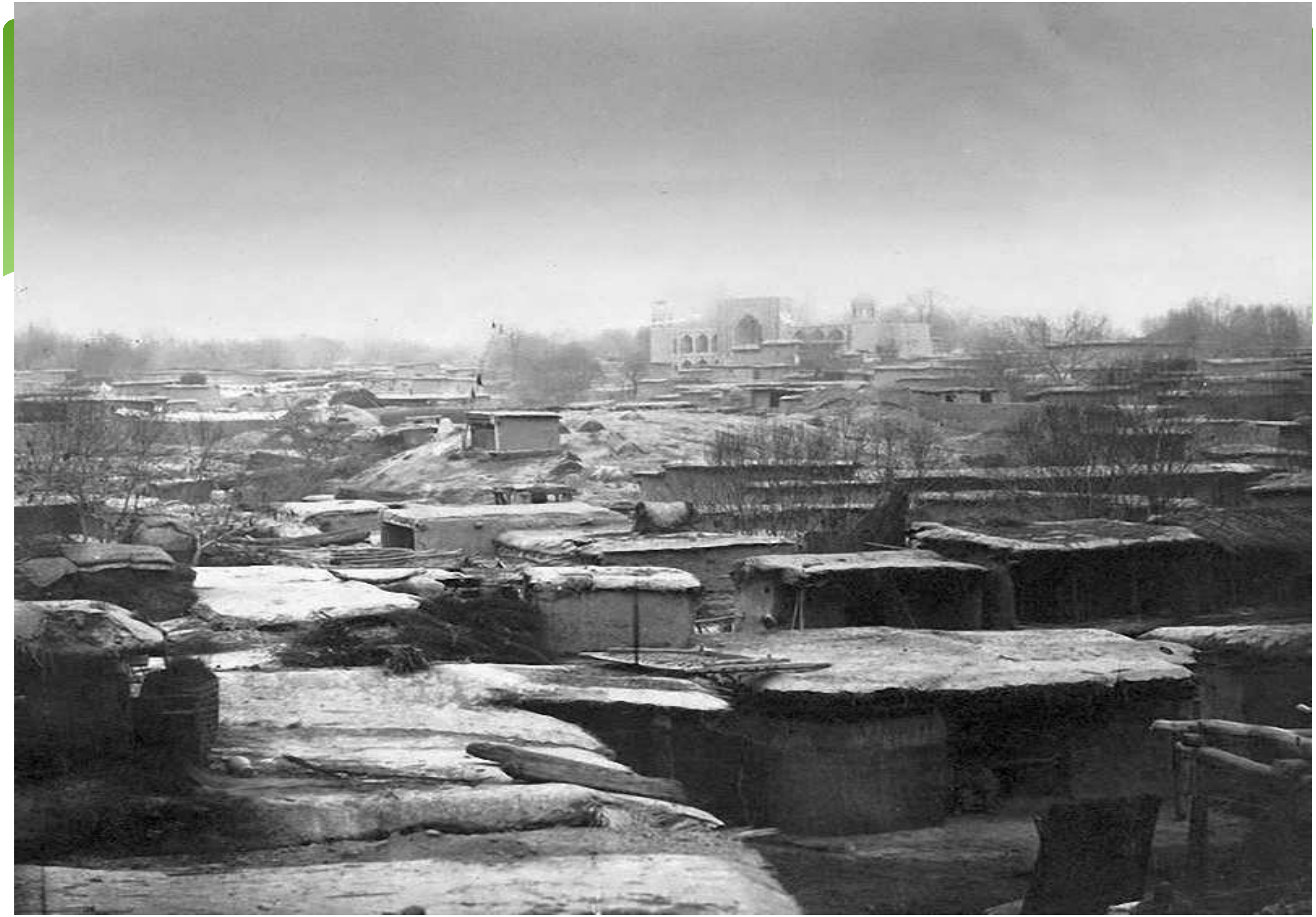

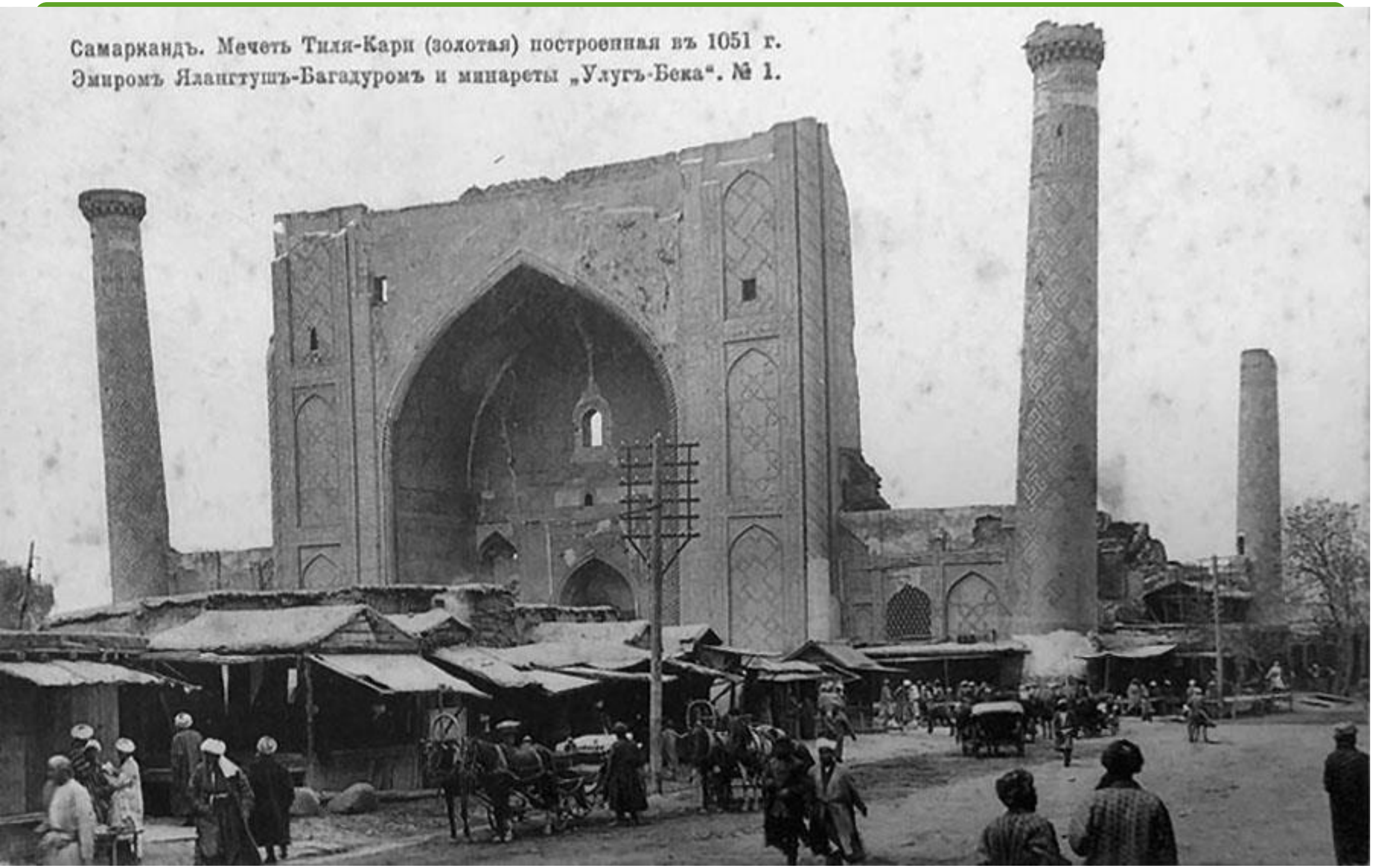
Самаркандъ. Мечеть Тиля-Кари (золотая) построенная въ 1051 г.
Эмиромъ Ялангтушъ-Багадуромъ и минареты „Улугъ-Бека". № 1.

P.Gorskiy surati. Tilla Kori

Самаркандъ.
Медресе Ширъ-Даръ, построена Эмиромъ Ялангтушъ-Багадуромъ въ 1028 году геджры (п. р. Хр. 1618 г.).

P.Nadar surati. Amir Temur maqbarasi

Новая Бухара. Ст. Каганъ.—Boukharie St. Kagan. № 5.
КАГАНЪ

1874-yilgi Toshkentning shahar rejasi

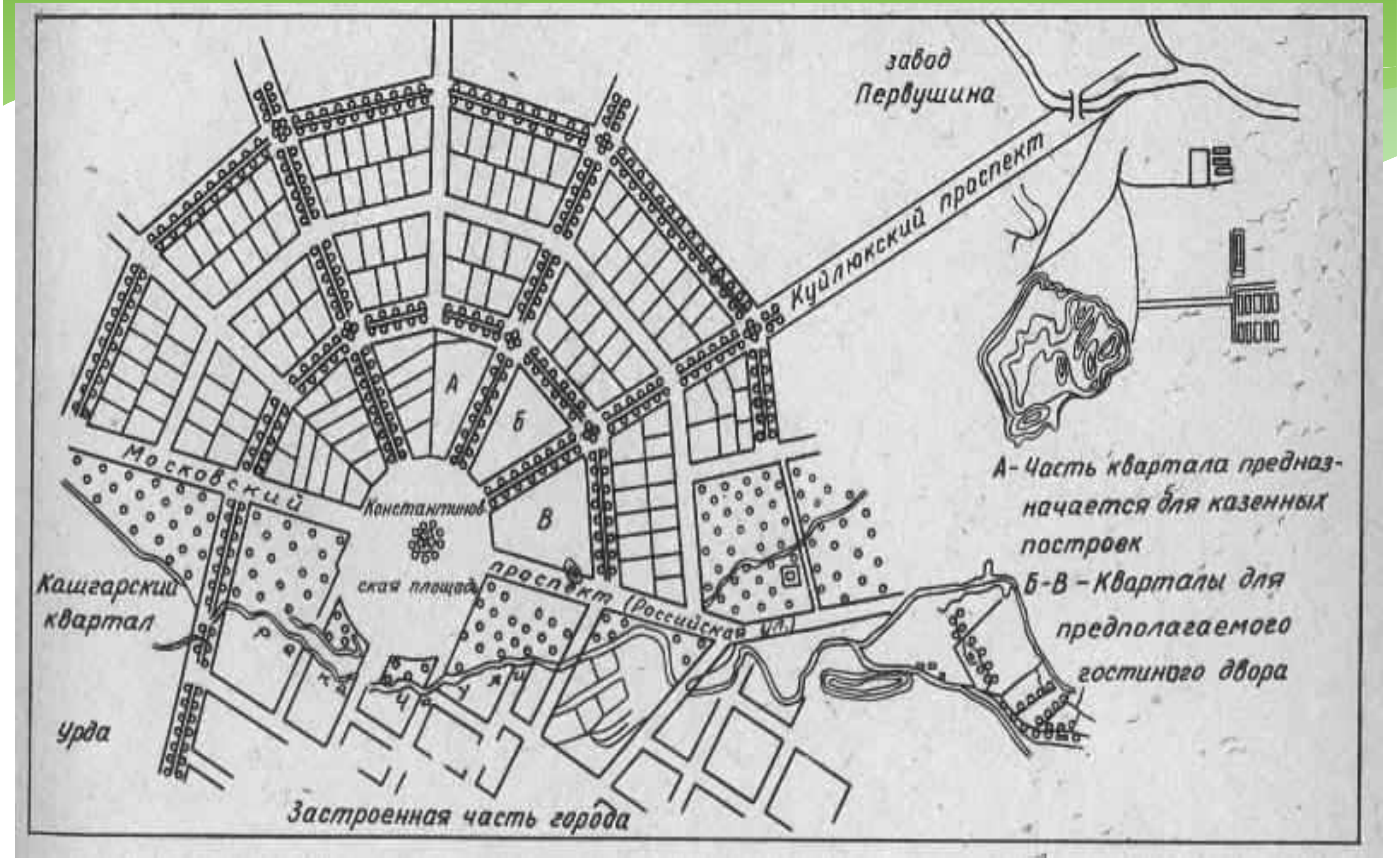

Toshkentdagi Konstantin maydonida general-gubernator K.Kaufmanga 1913-yilda yodgorlik quriladi. Obida 1919-yilda sho’ro hukumati tomonidan buzib tashlandi.

Ташкентъ. — Taschkent. № 5.
Старый городъ. Мечеть „Урекъ-Али-Бай“.

Oq uy. Turkiston general-gubernatorining qarorgohi

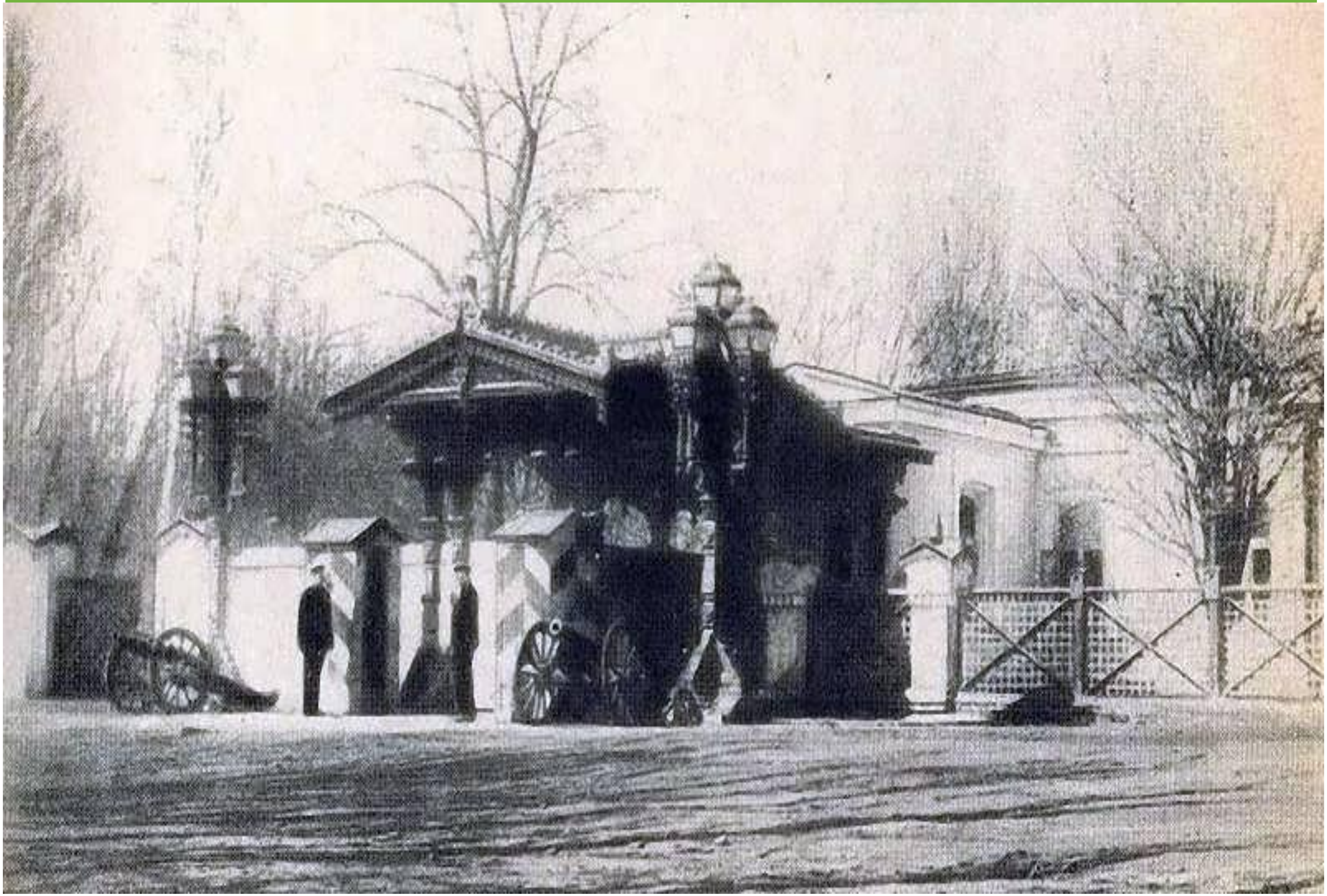

Ташкентъ.—Taschkent. № 3.

Домикъ Черняева. 1-й домъ въ Русскомъ Ташкентѣ.

Spas-Preobrejenskiy sobori

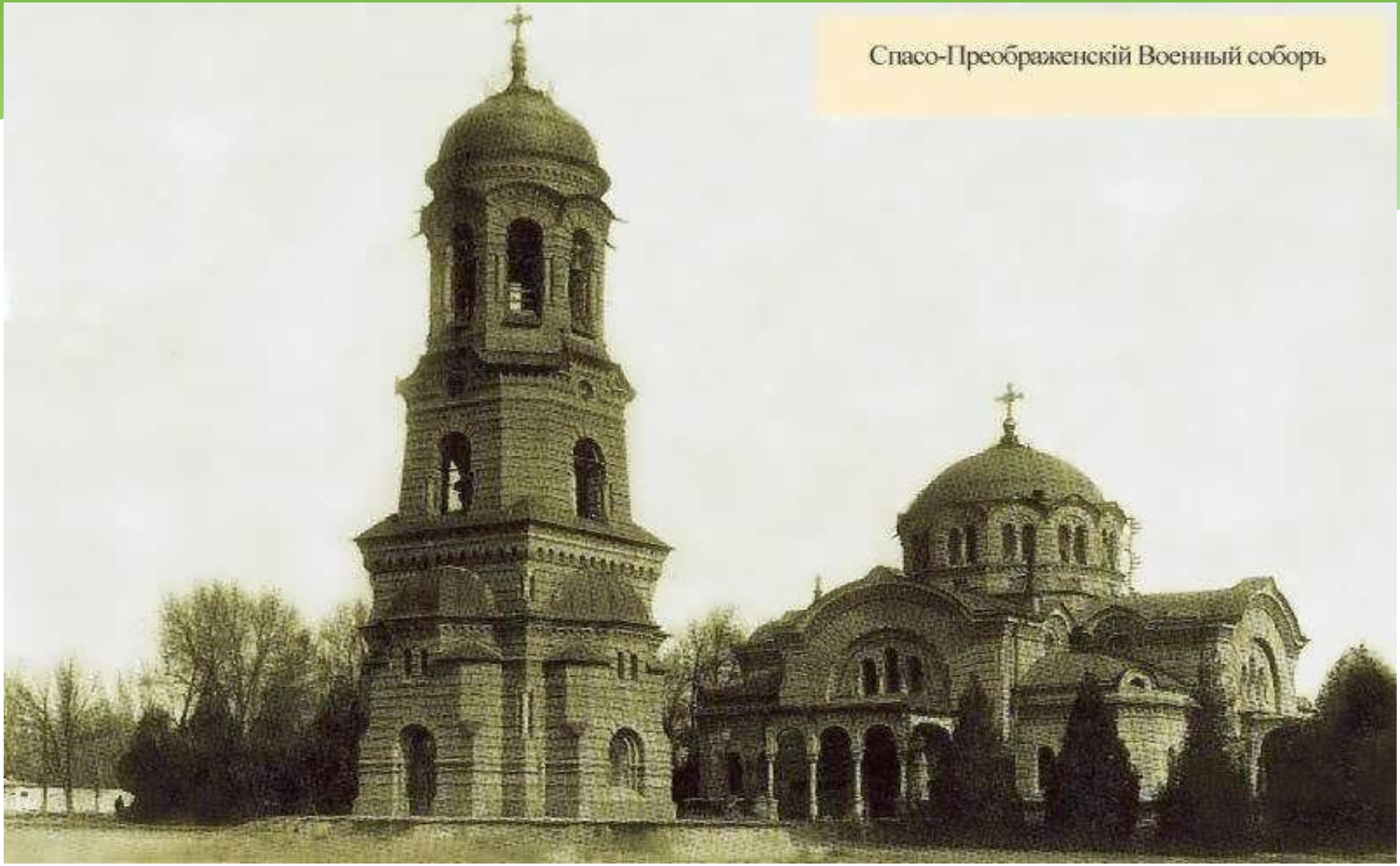

Shahar Dumasi binosi

Toshkent temiryo’li vokzali me’mor G.Svarichesko tomonidan 1899-yilda qurilgan. 1902-yilgi zilziladan keyin bino qayta ta’mirlanib, Toshkent tarixida ilk bor yirik soatlar o’rnatilgan. Vokzalni eski binosi 1957-yilda buzib tashlandi.

Toshkentdagi Xiva teatri binosi

Дворец великого князя Николая Константиновича

Тошкент. Княз Николай Романов саройи (В. Гейнцельман ва А.Бенуа, (1889-1890)

1911 йилда қурилган “Братья Ш» уйи 1931.1995, 2007 йилларда (Ипак йўи

Тошкент. Давлат банки (В.Гейнцельман, 1895 й.) – ҳозирги Қурилиш банки

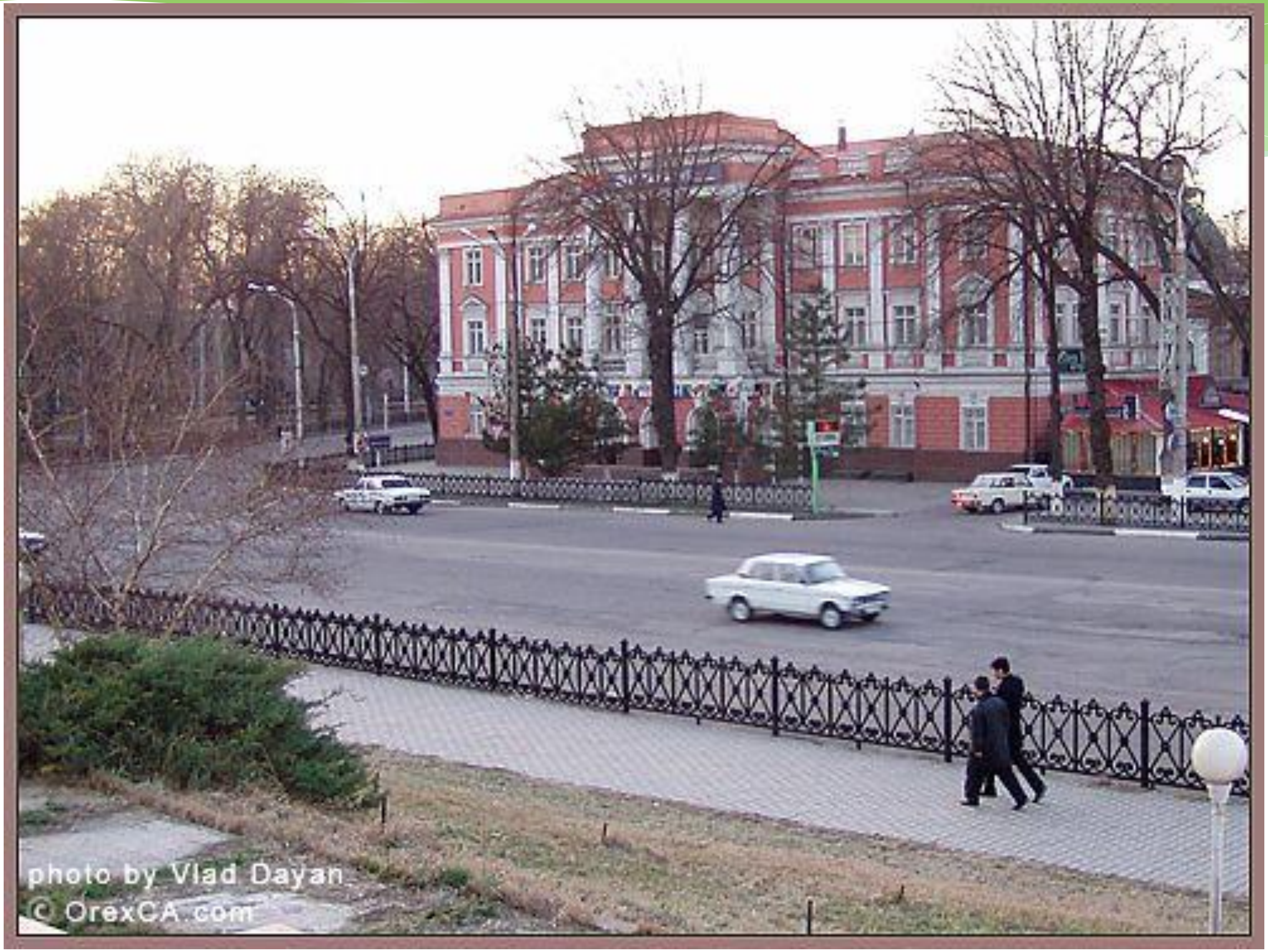

Ташкентдаги иккинчи аёллар билим юрти (Г.Сваричевский, 1910, 1912 йй.) - ҳозирги Вестминстер университети

Toshkent astronomik observatoriyasi/ 1873 y.

Teleskop-refrektor binosi. Me’mor- V.S.Geynselman

Тошкентдаги Рим-католик костёли. 1912 йилда асос солинган. Неоготика

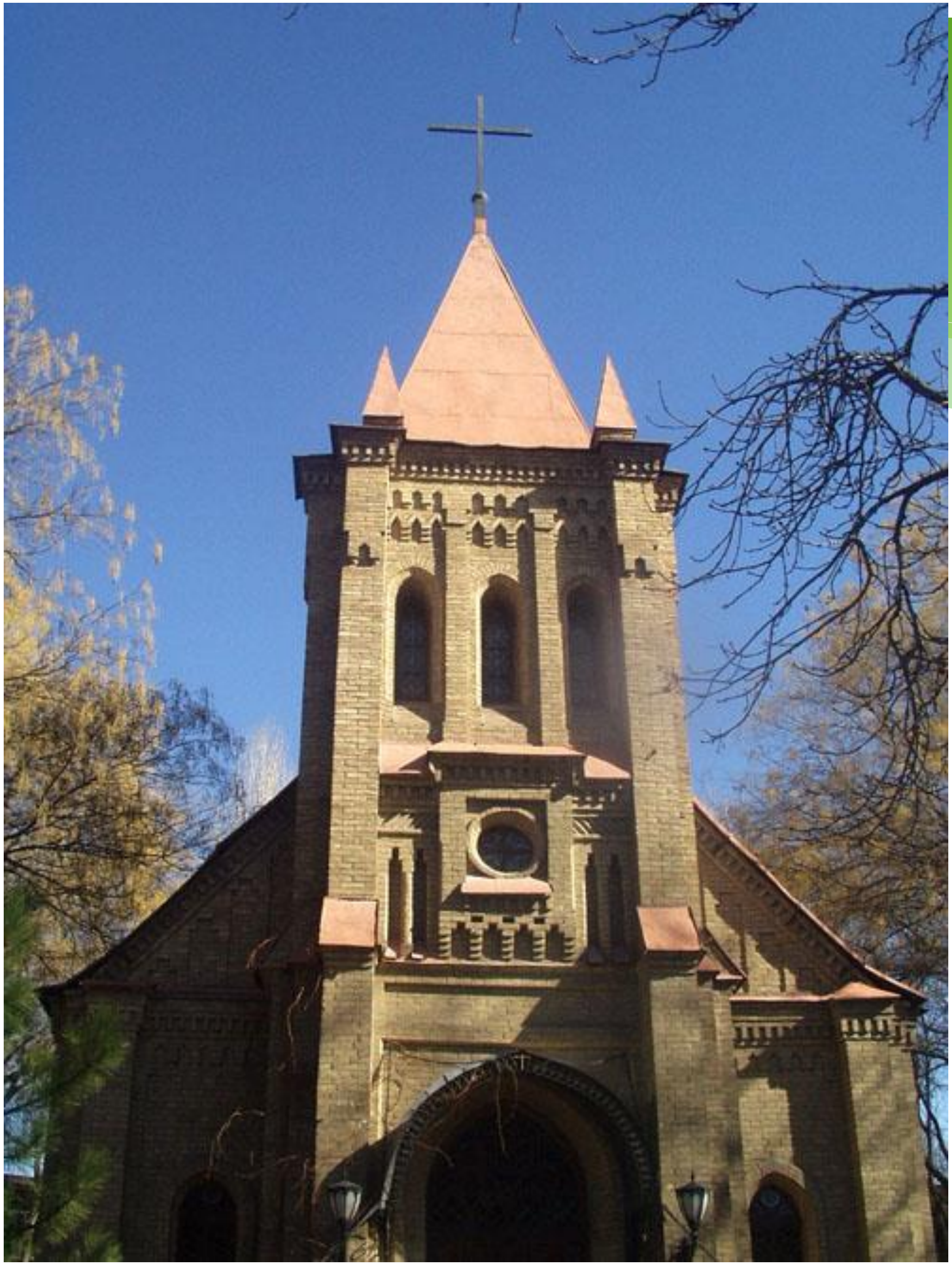

Тошкентдаги Евангелистик-лютеран кирхаси (А.Л. Бенуа лойиҳаси , 1899 й.)

Буюк князь Александр Невский ибодатхонаси

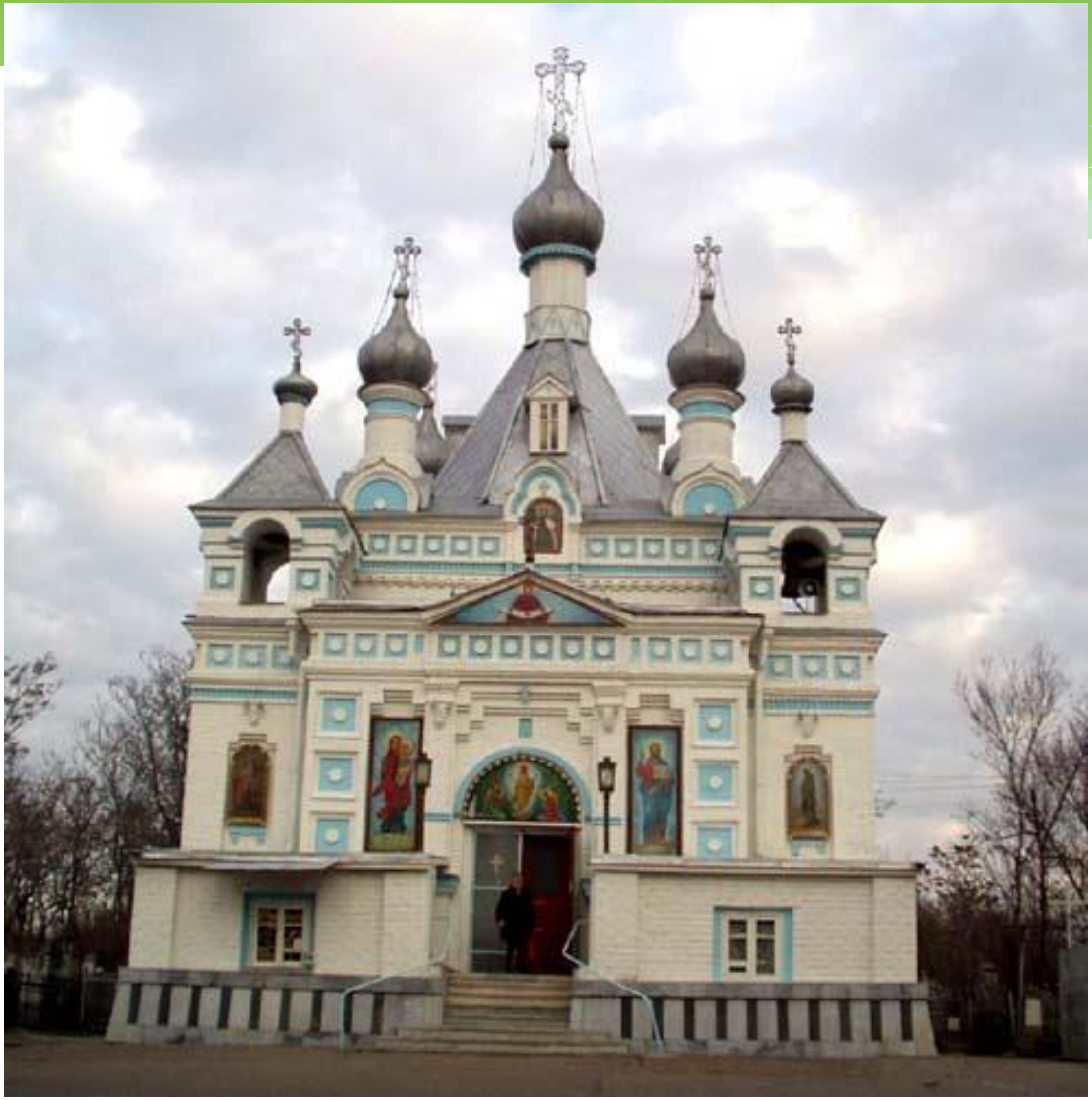

Свято-Успенск кафедрал собори.

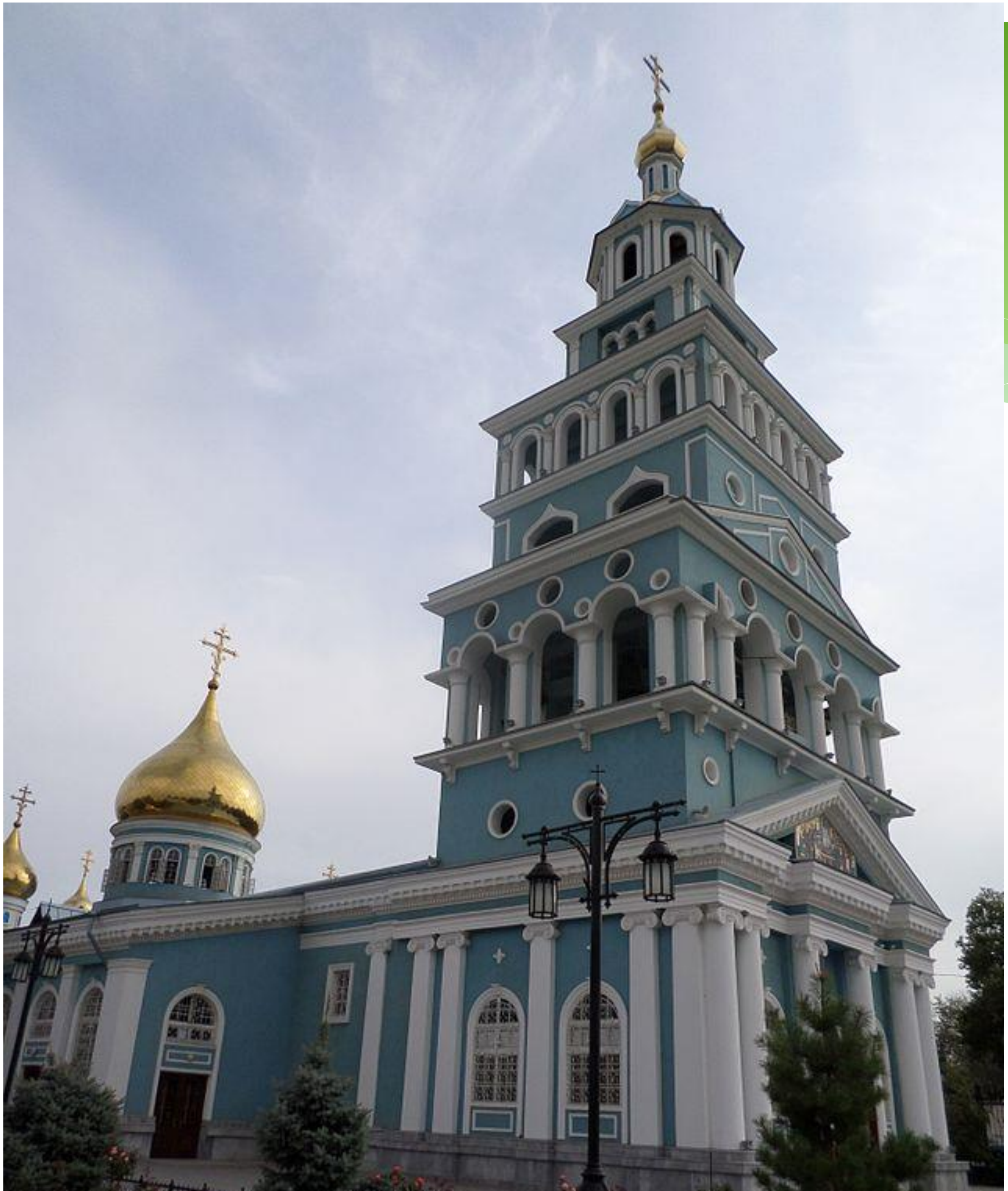

Фарғонадаги рус меъморчилиги

Фарғона. Эркаклар гимназияси (Г.Сваричевский, 1902 й.).

Намандаги рус меъморчилиги

Самарканддаги Георгий Победоносец ибодатхонаси

Аҳмад Дониш

* (“Аҳмад Калла”, “Аҳмад махдум”, “Муҳандис”) 1827-1897
* Бухоро амирлигининг давлат арбоби, олим, ёзувчи, маърифатпарвар, файласуф, шоир
* Асарлари: “Наводир ул-вақоеъ” (“Нодир воқеалар”) 1870—1889, “Таржимаи аҳволи амирони Бухоро” (“Бухоро амирларининг таржимаи ҳоллари”), “Тарихи салтанати хонадони манғития” (“Манғит амирлари тарихи”), “Дафтари тақвим” (“Кундаликлар”), “Рисолаи дар назми тамаддун ва маъовун” (“Маданият ва жамият тартиби ҳақида рисола”), “Мажмуаи ҳикояти Аҳмади Калла” (“Аҳмад Калла ҳикоялари тўплами”), “Ин рисолаист ислоҳ миёни шиа ва сунн” (“Шиалар ва суннийларни яраштириш тўғрисида насиҳат”), “Манозир ул-кавокиб” (“Сайёраларнинг жойлашуви”), “Рисола фи аъмол ал-курра” (“Глобусдан фойдаланиш йўллари”), “Мажмуи рисолаи нужум”, “Меъёри тадайюн”, “Бухородан Петербургга саёҳат”

Уста Ширин Муродов

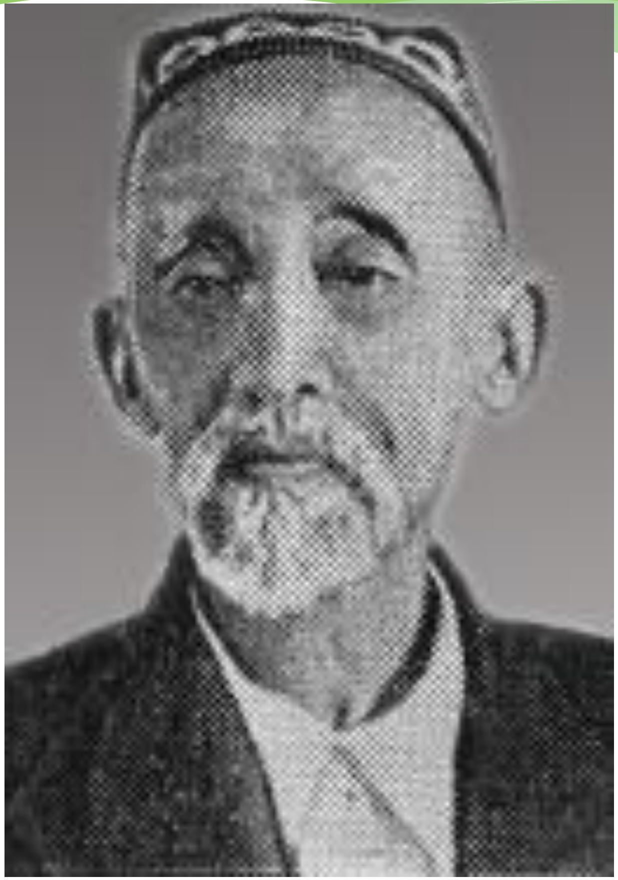

- 1879-1957
- меъмор, ганч ўймакори; Ўзбекистон ФАнинг фахрий аъзоси (1943), Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби (1943).

Худойберган Девонов суратлари

Qo’sha darvoza

Surat 1932 yil Khudaibergan Divanov

Surat 2011 yil Jin Akino

ХУДОЙБЕРГАН ДЕВОНОВ

Rus tuzem (Yangi usul) maktabi

Surat 1930 yil Khudaibergan Divanov

Surat 2012 yil Jin Akino

Juma masjidi va minorasi

Surat 1920 yil Khudaibergan Divanov

Surat 2012 yil Jin Akino

Masxaraboz

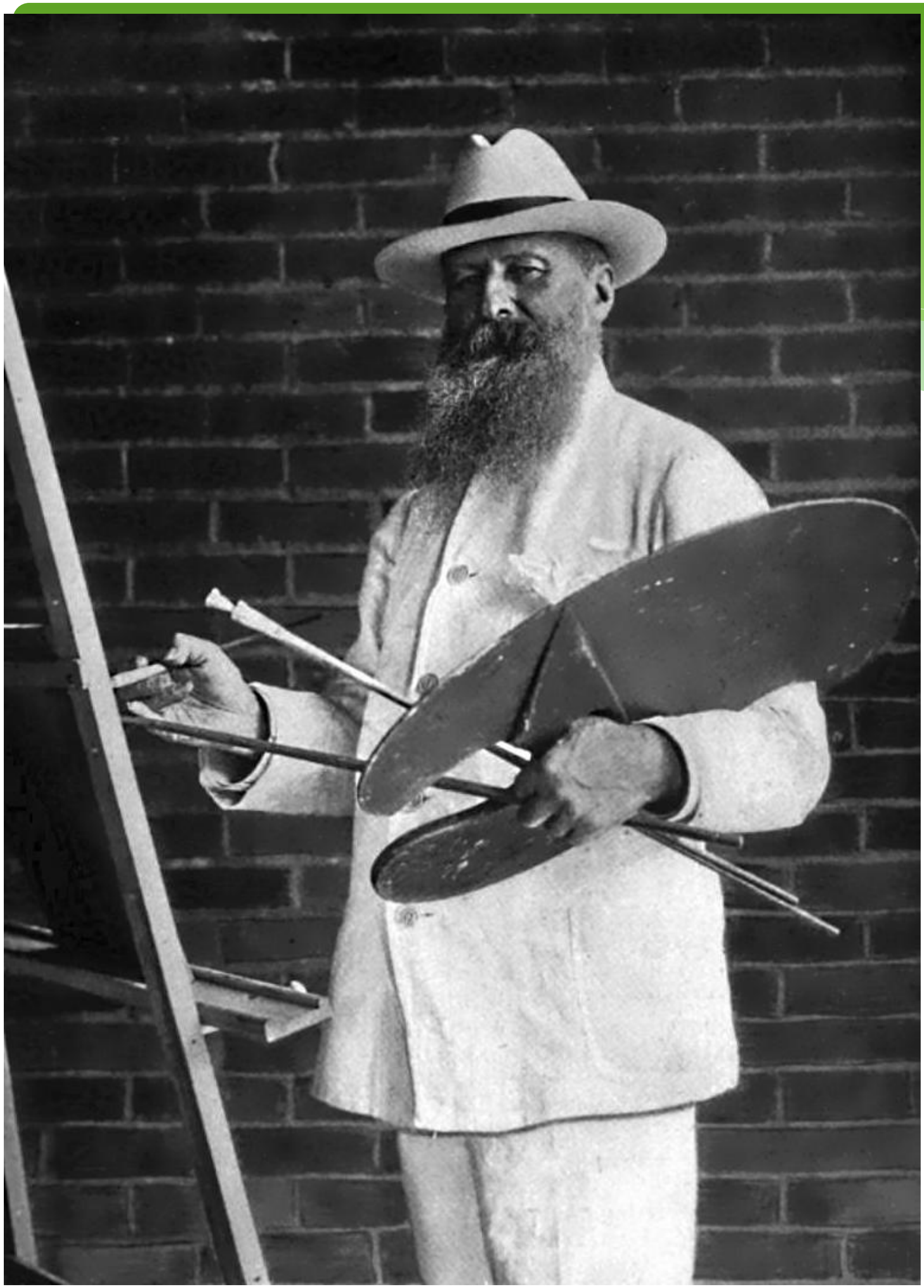

В.Верещагин

Верещагин В.В.(1842-1904). Самарқанддаги амир саройи.

Самарқанд

* Темур дарвозаси

«Уруш тантанаси» (1871)

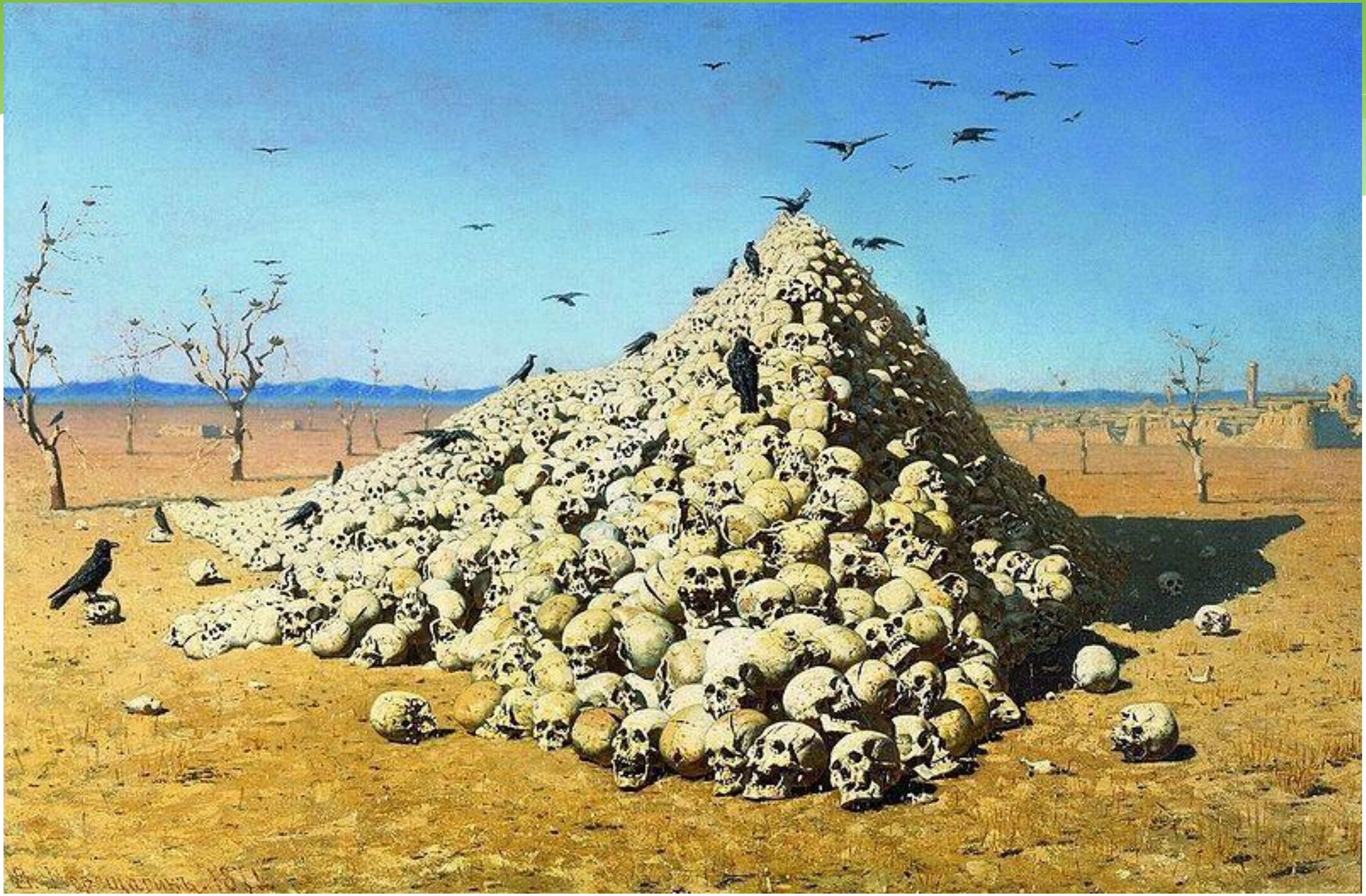

Кутилмаган ҳужум

Николай Каразин

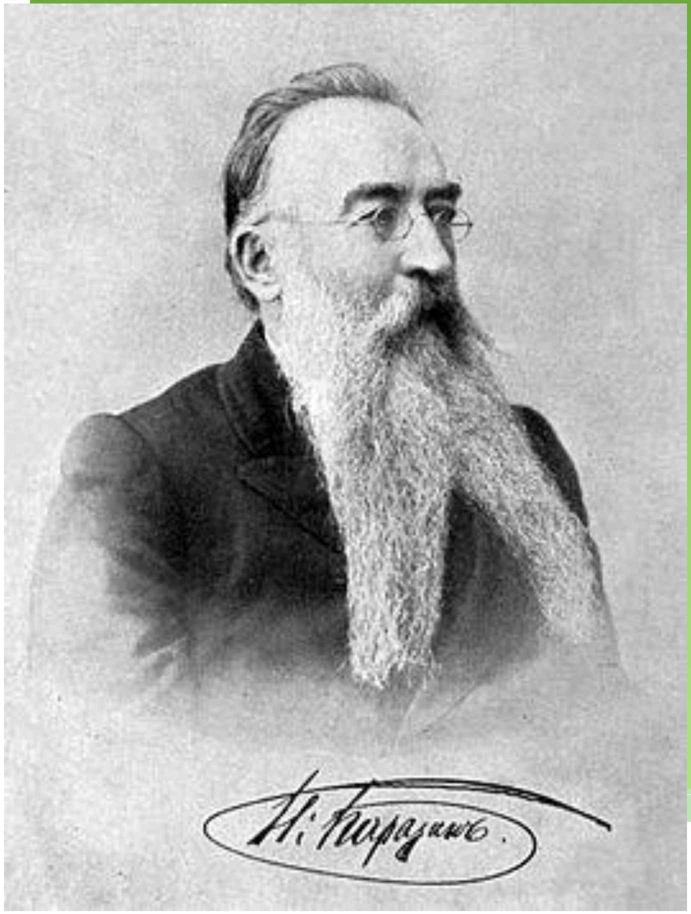

1842-1908

Рус мусаввири, ёзувчиси

Вступление русских войск в Самарканд 8 июня 1868 г 1888.

Хивинский поход 1873 г. Через мёртвые пески к Колодцам Адам-Крылган. 1888.

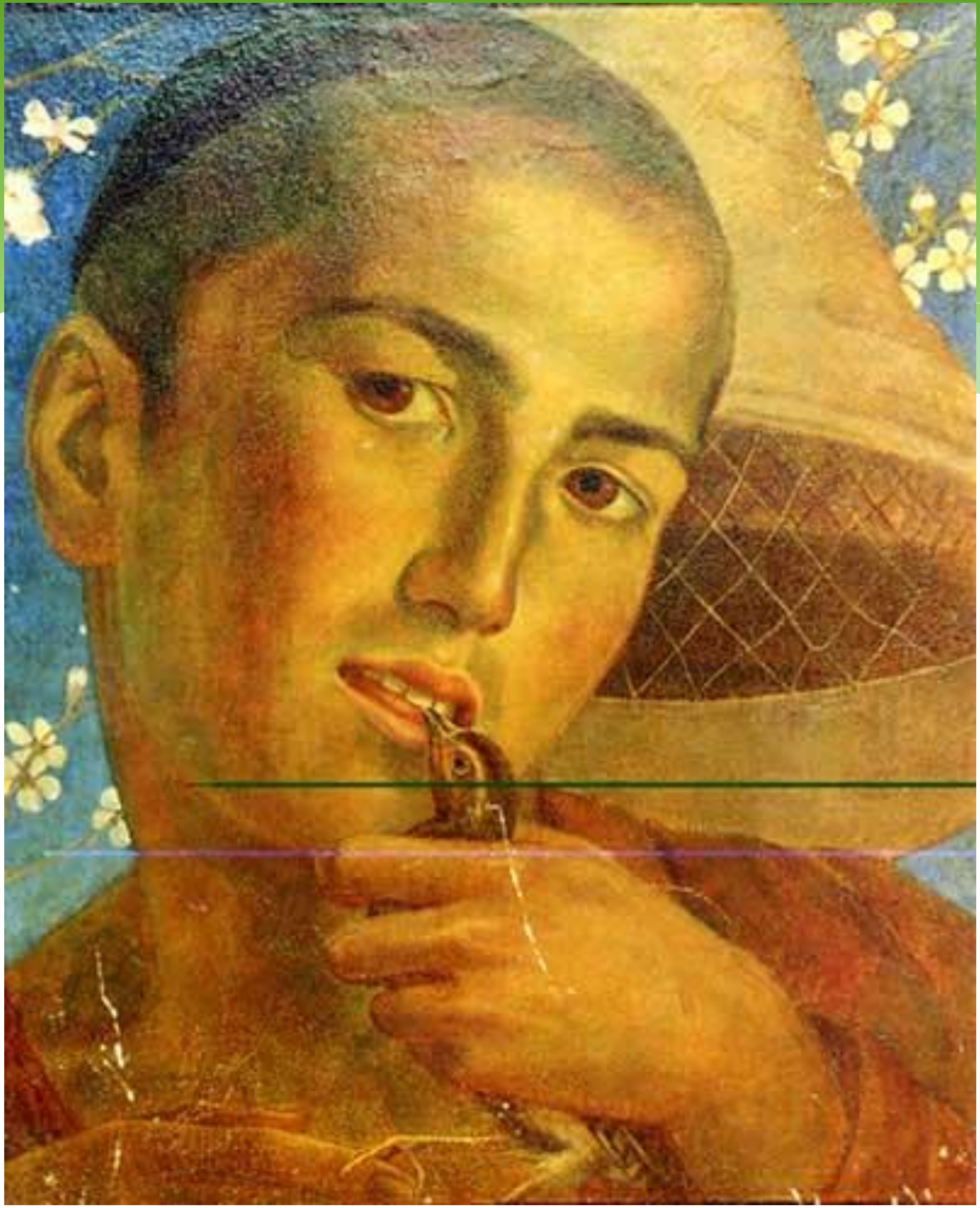

Усто Мўмин (Александр Владимирович Николаев. (1897-1957), Беданабоз. (1928 й.)

Р.Зоммер. Чойхона. 1899 й

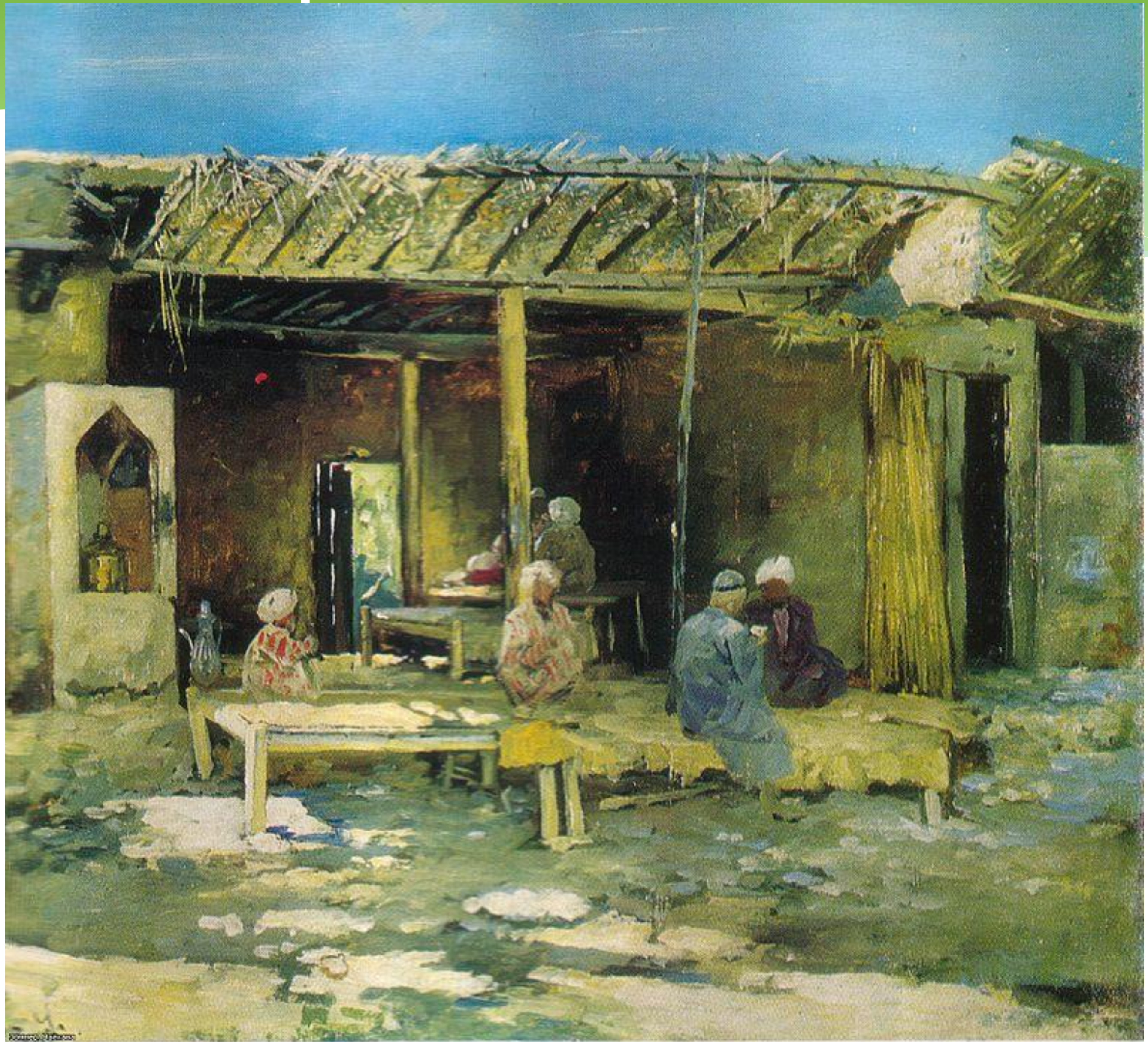

Леонард Леонардович Бурэ (1887-1943) Регистондаги афсунгар

П.П.Беньков, Эски Самарқанд

П.П.Беньков Эски Тошкент. Ўтмиш

Rishton kulolchiligi

Zardo’zlik

Buxoro so’zanasi

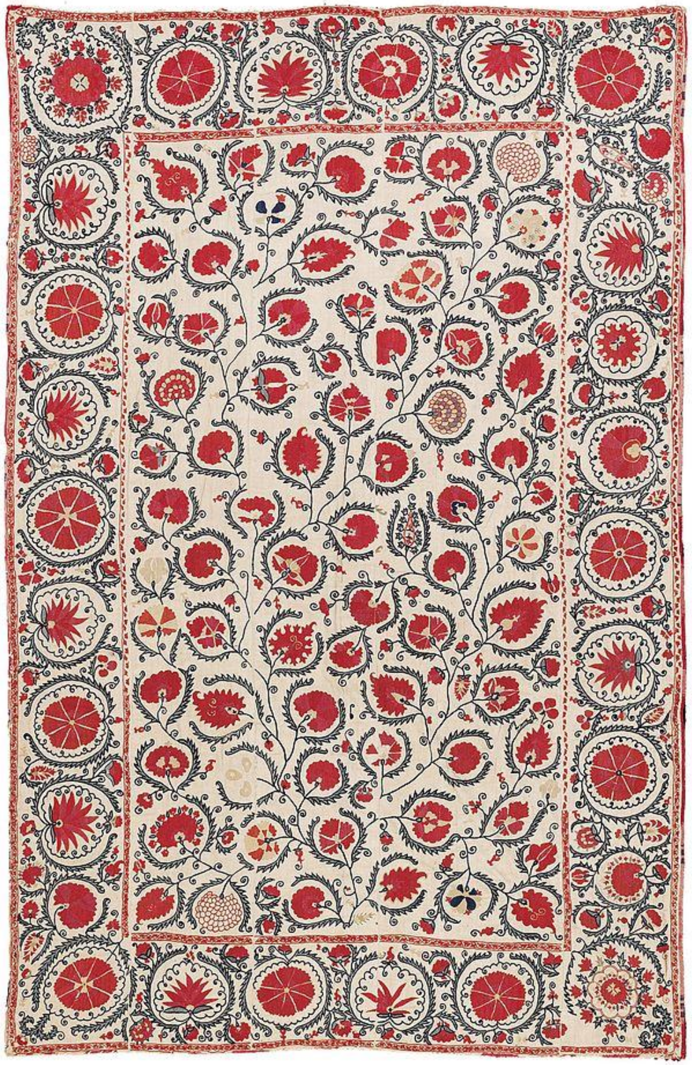

Shahrisabz so’zanasi. XIX asr oxiri